

Posvojenje i udomljavanje: pedagoške perspektive

Jelić, Edi

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:802152>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EDI JELIĆ

POSVOJENJE I UDOMLJAVANJE: PEDAGOŠKE PERSPEKTIVE

Diplomski rad

Pula, srpanj, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EDI JELIĆ

POSVOJENJE I UDOMLJAVANJE: PEDAGOŠKE PERSPEKTIVE

Diplomski rad

JMBAG: 030307089, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Obiteljska pedagogija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Obiteljska pedagogija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marina Diković

Pula, srpanj, 2022.

*Zahvaljujem se svima koji su bili uz mene i vjerovali u mene za vrijeme studiranja,
najveća hvala ide mojoj obitelji.*

*Posebna zahvala ide mojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Marini Diković na pruženoj
pomoći te mudrim i korisnim savjetima za vrijeme pisanja ovog rada.*

SADRŽA

UVOD	1
1. OBITELJ	2
1.1. Tipologija obitelji	2
1.2. Važnost obitelji za pravilan razvoj djece	5
2. SOCIJALNA SKRB	6
2.1. Ustanove socijalne skrbi	7
3. POSVOJENJE	9
3.1. Posvojenje kroz povijest	9
3.2. Povijest posvojenja u Hrvatskoj – normativna osnova	10
3.3. Kako postati posvojitelj	12
3.4. Postupak posvojenje djeteta	16
4. UDOMLJAVANJE	18
4.1. Udomljavanje – povijesni pregled	18
4.2. Udomljavanje u Hrvatskoj	20
4.3. Kako postati udomitelj	23
4.4. Postupak udomljavanja – dolazak djeteta u udomljenu obitelj	26
4.5. Financiranje udomiteljstva	27
4.6. Udomiteljske udruge	28
4.6.1. Udruga „DAMDOM“ Rijeka	28
4.6.2. Udruga „Oaza“ Rovinj	29
4.6.3. Udruga „Nada“ Ivanec	29
4.6.4. Udruga „Toplo srce“ Velika Gorica	30
5. METODOLOGIJA	32
5.1. Cilj istraživanja	32
5.2. Zadaci istraživanja i hipoteze	32
5.3. Uzorak istraživanja	33
5.4. Instrument	34
5.5. Postupak istraživanja	34
5.6. Rezultati istraživanja	35
6. UDOMITELJSTVO IZ PRVE RUKE – INTERVJU S UDOMITELJICOM	36

7. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	43
7.1. Analiza istraživanja IPN-ova.....	43
7.2. Analiza intervjuja	44
8. ZAKLJUČAK.....	45
POPIS LITERATURE	48
Mrežne stranice.....	49
SAŽETAK	51
ABSTRACT	52

UVOD

Tema ovog diplomskog rada je sagledavanje udomljavanja i posvojenja iz perspektive pedagogije kao znanosti koja uključuje odgoj u širem smislu. Ovaj rad je strukturiran u osam glavnih poglavlja. Nakon uvodnog poglavlja u kojem je opisana struktura rada i glavni ciljevi njegova nastanka, slijedi poglavlje o obitelji kao jednoj od najvažnijih društvenih zajednica u kojemu će biti opisani različiti tipovi obitelji. Bit će objašnjena i važnost zdrave obiteljske zajednice za razvoj te odgoj i obrazovanje djece koji će kasnije postati aktivni sudionici zajednice.

Drugo poglavlje donosi informacije o socijalnoj skrbi gdje će biti opisano što je to socijalna skrb, tko mogu biti korisnici socijalne skrbi te institucije koje provode socijalnu skrb. Treće i četvrto poglavlje opisuju glavnu temu ovoga rada, a to su postupci posvojenja i udomljavanja. Terminu posvojenja i udomljavanja objasniti će se objektivno i detaljno, koristeći različite stručne i znanstvene izvore. Bit će opisani postupci kako postati roditelj-posvojitelj i udomitelj, biti će opisana i povijest udomljavanja i posvojenja u svijetu i Hrvatskoj; kako su se razvijali kroz povijest od Starog vijeka do današnjih dana, a najvažnije od svega: bit će prikazane razlike između posvojenja i udomljavanja. Svjedoci činjenice da hrvatsko društvo posvojenje i udomljavanje u velikoj mjeri smatra istoznačnicama, objasniti će se da posvojenje i udomljavanje nisu isti termini.

Nakon toga, peto poglavlje donosi podatke o svim učiteljskim studijima na teritoriju Republike Hrvatske te autorovo istraživanje izvedbenih nastavnih planova i programa učiteljskih studija u svrhu prikupljanja informacija o tome kako učiteljski studij priprema buduće učitelje na susrete s posvojenjem i udomljavanjem u Hrvatskoj. Šesto poglavlje donosi istinite priče o iskustvima procesa posvojenja i udomljavanja nakon intervjua autora rada s jednom licenciranom udomiteljicom. Sedmo poglavlje donosi rezultate istraživanja i analizu intervjua, a posljednje, osmo poglavlje je poglavlje u kojemu će se dati osvrt i osobno iskustvo na glavnu temu ovoga rada.

Rad je u velikoj mjeri koncipiran proučavanjem normativnih osnova kojima se definiraju prava i obveze potencijalnih posvojitelja i udomitelja.

1. OBITELJ

Svaki pojedinac na ovome svijetu pripada nekoj društvenoj zajednici. Danas još uvijek najveća, najrasprostranjenija i najprepoznatljivija društvena zajednica je obitelj. Iako se kroz vrijeme mijenjala kao takva, obitelj kao društvena zajednica postoji još od vremena starijeg kamenog doba i jedna je od rijetkih zajednica koja je opstala do današnjeg dana, a sa sigurnošću možemo reći da će obitelj kao društvena zajednica postojati i u budućnosti (Alinčić, Hrabar, Korać 2006).

Obitelj definiramo kao temeljnu društvenu zajednicu koja je zasnovana na suživotu užih krvnih srodnika. Obitelj je povezana srodstvom, bračnom ili izvanbračnom zajednicom roditelja koji vode brigu o biološkoj ili posvojenoj djeci pripremajući ih za daljnji život. (Hrabar, Korać, 2003). Najčešće obiteljske zajednice sastoje se od oba roditelja ili barem jednog roditelja, a prosječna hrvatska obiteljska zajednica ima dvoje djece.¹

1.1. Tipologija obitelji

U vremenu kada je obitelj nastala kao društvena zajednica, točnije kada se prvi puta pojavila obitelj kao takva, postojala je samo jedna vrsta obitelji, to jest, jedna podjela rada u obitelji. Otac je bio glavni, hranitelj obitelji koji je odlazio u lov na divlje životinje. S druge strane, majka je bila ta koja je sakupljala bobičastu hranu, pripremala je objed i brinula se o djeci. U to vrijeme, u pravilu, žene su veliku količinu vremena morale posvećivati djeci dok kod muškaraca to nije bio slučaj. Danas je situacija bitno drugačija (Rosić, Zloković, 2002). U današnje vrijeme razvilo se nekoliko tipova obitelji.

Prvi oblik obitelji je nuklearna obitelj, u literaturi poznata još i kao osnovna obitelj i inokosna obitelj. Nuklearna obitelj je obitelj koju čine roditelji, odrasle osobe suprotnog spola, s jednim djetetom ili više njih. Osnovne karakteristike nuklearne obitelji su zajedničko stanovanje roditelja i djece i ekonomska kooperacija roditelja; zajednički uzdržavaju kućanstvo (plaćanje računa...), djecu i ostale financijske i

¹ Dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44557> (20.5.2022.)

nefinancijske aktivnosti. Također, važna karakteristika nuklearne obitelji jest i reprodukcija. S vremenom razvilo se nekoliko podtipova nuklearne obitelji.

1. Prvi podtip nuklearne obitelji je biološka obitelj. Biološku obitelj čine roditelji suprotnog spola u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici sa svojim biološkim potomstvom.
2. Drugi podtip nuklearne obitelji je socijalna obitelj. Socijalnu obitelj čine zajednice ljudi koji mogu biti u bračnoj ili izvanbračnoj vezi, ali nemaju potomstvo.
3. Treći podtip je nepotpuna obitelj. Nepotpunu obitelj čine jedan roditelj i njegovo biološki potomak ili potomci. Nepotpuna obitelj može biti izazvana smrću jednog roditelja, odlaskom jednog roditelja iz obitelji iz više razloga i slično.
4. Četvrti podtip nuklearne obitelji je adoptivna obitelj. To je tip obitelji koju čine posvojitelji s posvojenom djecom.

Drugi oblik obitelji je reorganizirana obitelj. Reorganizirana obitelj je tip obitelji koji po svojim karakteristikama odstupa od nuklearne obitelji. To je tip obitelji u kojem su roditelji promijenili strukturu same obitelji, najčešće razvodom braka. Danas je ovaj tip obitelji više rasprostranjen nego što je bio u prošlosti. Iz reorganizirane obitelji razvila su se dva podtipa obitelji.

1. Prvi podtip reorganizirane obitelji je uzastopna obitelj. Uzastopna obitelj podrazumijeva osnivanje novih obitelji od strane bivših bračnih drugova. Ukoliko roditelji odluče okončati svoj bračni život u kojemu imaju potomstvo i odluče svaki ponaosob zasnovati novo potomstvo s drugim ljudima, tim činom mijenja se struktura obitelji.
2. Drugi podtip je istospolna zajednica. Istospolna zajednica se danas također smatra obitelji; nekada to nije bilo tako. U istospolnoj zajednici obitavaju osobe istoga spola bez obzira posvajaju li dijete ili ne. Od 2014. godine u Republici Hrvatskoj je moguće stupiti u istospolno partnerstvo, a ulazak u nj je definirano *Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola* (NN 2020). Također, istospolne zajednice imaju mogućnosti i posvojenja djeteta (Patrčević, Ernečić, 2020).

Treći oblik obitelji je proširena obitelj. Proširena obitelj je tip obitelji koji podrazumijeva veći broj krvnih srodnika u obiteljskoj zajednici, a uglavnom se sastoji od tri generacije srodnika. Proširena obitelj dijeli se na tri podtipa obitelji.

1. Prvi podtip proširene obitelji je trogeneracijska obitelj. Trogeneracijsku obitelj čine roditelji, njihovo potomstvo te djedovi i bake. Ovaj tip proširene obitelji je relativno česta pojava u Hrvatskoj. Manifestira se uglavnom kada potomak zasniva vlastitu obitelj, a ostaje u istom kućanstvu sa svojim roditeljima. Ovakav tip obiteljske zajednice karakterističniji je za ruralna naselja nego za urbana/gradska naselja.
2. Drugi podtip proširene obitelji je srodnička obitelj. Srodničku obitelj podrazumijeva suživot dvije generacije s time da je veći broj srodnika pripadnik prve generacije. Ovaj tip obitelji čine roditelji, njihovo potomstvo te ujaci, stričevi, tetke i slično.
3. Treći podtip proširene obitelji je poligamna obitelj. Poligamna obitelj manifestira se time što jedan bračni drug ima još barem jednog ili više supružnika. Ovaj tip obitelji tipičan je uglavnom za afrička plemena i pripadnike nekih religija.

1.2. Važnost obitelji za pravilan razvoj djece

Kao što je već navedeno ranije u ovom radu, obitelj je jedna od najstarijih institucija i društvenih zajednica na svijetu koja se održala sve do danas iako se mijenjala kroz povijest. Danas smo svjedoci mnogim promjenama u domeni obiteljskog života. Od 2014. godine, u Republici Hrvatskoj je moguće sklopiti životno partnerstvo, sklapaju ga osobe istoga spola.

Funkcionalna obitelj veoma je važna za pravilan razvoj djeteta. U obitelji dijete formira svoju osobnost i karakter te razvija emocije, socijalne stavove, navike za rad i slično. U obiteljskom okruženju najprije započinje djetetov proces socijalizacije. Dijete tu stvara prve kontakte s drugim osobama, najprije s krvnim srođnicima s kojima je okružen, a zatim i sa strancima. Također, dijete uviđa i usvaja navike kulturnog ponašanja.

Najveću važnost i odgovornost u odgoju djeteta imaju njegovi roditelji ili skrbnici. Djetetovi najraniji kontakti s roditeljima i njegov odgoj imaju ogroman utjecaj na njegov kasniji život. Važno je da u odgoju djeteta roditelji budu strpljivi, uporni, suosjećajni i razumljivi, pogotovo u prve tri godine djetetova života.

Nažalost, današnja realnost je i to da postoji sve veći broj disfunkcionalnih obiteljskih zajednica u kojima roditelji o djeci ne vode adekvatnu brigu. Da bi se zaštitila prava djece koja žive u disfunkcionalnim obiteljima, 2020. godine donesen je Obiteljski zakon (NN 2020) koji definira prava djeteta, dužnosti roditelja i posljedice za roditelje koje ne odgajaju svoje dijete u zdravom okruženju. Ukoliko se utvrdi da roditelji zanemaruju i/ili zlostavljaju dijete te da su djetetova sigurnost i zdravlje ugroženi u okolini u kojoj dijete trenutno živi, dijete će biti oduzeto roditeljima i biti će stavljeno pod sustav socijalne skrbi².

² Izvor: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (30.5.2022.)

2. SOCIJALNA SKRB

Socijalna skrb je oblik djelatnosti od javnog interesa, a primarno se bavi pružanjem pomoći, skrbi i zaštite onoj djeci i starijim pojedincima koji su žrtve zanemarivanja, zlostavljanja i bilo koje vrste nasilja te nisu u mogućnosti samostalno se financijski održavati. Također, zadaća socijalne skrbi je i prevencija, pomoć i pružanje podrške obiteljima i pojedincima u svrhu ostvarivanja što je moguće bolje kvalitete života i uključivanja u aktivan život zajednice u kojoj korisnik živi.

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi³ neki od korisnika socijalne skrbi mogu biti:

- dijete bez roditelja
- dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi – dijete s posebnim potrebama, dijete s problemima u ponašanju, dijete žrtva obiteljskog nasilja, dijete s teškoćama u razvoju, dijete stranog državljanstva koje se našlo na teritoriju Republike Hrvatske bez adekvatne brige roditelja ili staratelja...
- samac i kućanstvo koji nemaju dovoljno financijskih sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba i ostali slučajevi propisani Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 2022).

Djelatnost socijalne skrbi po Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 2022) obavljaju:

1. ustanove socijalne skrbi:
 - Centar za socijalnu skrb – od 1. siječnja 2023. godine Hrvatski zavod za socijalni rad
 - Obiteljski centar
 - Dom socijalne skrbi i
 - Centar za pomoć u kući,
2. jedinica lokalne i regionalne samouprave,
3. vjerska zajednica, udruga i druga pravna osoba,
4. fizička osoba kao profesionalni djelatnik i kao obrtnik i
5. udomiteljska obitelj.

³ Izvor: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (1.6.2022.)

2.1. Ustanove socijalne skrbi

U ovom poglavlju bit će pobliže opisane ustanove koje obavljaju djelatnosti socijalne skrbi jer su njihove funkcije vrlo bitne za razumijevanje postupka posvojenja i udomljavanja.

Centar za socijalnu skrb – Hrvatski zavod za socijalni rad je institucija koja pomaže djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i odraslim osobama kod financijskih i obiteljskih problema. Primarni zaposlenici centara za socijalnu skrb su socijalni radnici, psiholozi i pravnici koji sudjeluju u procesu posvojenja i udomljavanja, ali i drugih poslova koji su u nadležnosti centra. Centar za socijalnu skrb posrednik je između potencijalnih posvojitelja i udomitelja s djetetom te je dužan upoznati potencijalne posvojitelje ili udomitelje na sve situacije i događaje u djetetovu životu. Centar za socijalnu skrb je u konstantnom kontaktu s udomiteljskom obitelji. Svaki veći grad u Republici Hrvatskoj ima svoj centar za socijalnu skrb, dok neki manji imaju podružnice. Primjerice, centar za socijalnu skrb grada Zadra ima jurisdikciju nad podružnicama u Obrovcu, Gračacu i Pagu.

Obiteljski centar je institucija koja pruža pomoć i podršku roditeljima i djeci koji su ušli u problem, a pomoć se pruža u obliku stručnog informiranja. Zadaća obiteljskih centara je baviti se problemima između roditelja i djece uz pomoć stručnih pedagoga i psihologa. Ukoliko je potrebno, obiteljski centar sudjeluje i u organizaciji djetetova slobodna vremena i uključuje ga u razne aktivnosti, starija djeca su u mogućnosti obavljati i volonterski posao u centru i izvan njega.

Dom socijalne skrbi je institucija koja je podijeljena na:

- dom za djecu i mlađe osobe – institucija u kojoj su smještena djeca koja su u potpunosti bila zanemarena od strane svojih roditelja te djeca koja imaju poremećaje u ponašanju i razvoju;
- dom za odrasle osobe – institucija za starije osobe lošijeg zdravstvenog stanja koje ne mogu brinuti same niti ima tko brinuti za njih;
- dom za djecu i odrasle – institucija koja brine o djeci i pojedincu (ženi ili muškarcu) koji su pretrpjeli razne oblike obiteljskog nasilja. Ova institucija je poznatija pod nazivom Sigurna kuća. Djeca i pojedinci koji dobiju svoje mjesto

u Sigurnoj kući biti će smješteni u Sigurnu kuću koja je locirana što je dalje moguće od adrese njihova doma gdje su pretrpjeli nasilje;

- centar za pomoć u kući – institucija koju otvara općina, grad, županija ili država u svrhu pružanja potrebne pomoći djeci i odraslima kojima je ona nužno potrebna⁴.

⁴ Izvor: <https://gov.hr/hr/sustav-socijalne-skrbi/248> (1.6.2022.)

3. POSVOJENJE

Godine 2020. na snagu je stupio Obiteljski zakon. U tom zakonu u Četvrtom dijelu posebna se pažnja pridaje posvojenju. Obiteljskim zakonom posvojenje je definirano kao „poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta“. Osim Obiteljskim zakonom (NN 2020), posvojenje je uređeno i drugim protokolima i podzakonskim aktima kao što je Protokol o postupanju u postupcima posvojenja iz 2016. godine.

Na temelju normativne osnove zaključujemo da su djeca koja se nalaze u sustavu posvojenja djeca koja nemaju odgovarajuću skrb od strane svojih bioloških roditelja te su shodno tome, biološki roditelji u potpunosti izgubili pravo na bilo kakav kontakt sa svojim djetetom. To potvrđuje i objašnjenje Hrvatske enciklopedije. Posvojenje je postupak kojim se želi osigurati najprikladnija i najkvalitetnija zaštita djetetu koje je ostalo bez obitelji. Posvojenjem se izgrađuje roditeljski odnos na relaciji djeteta i osobe koja ga želi posvojiti⁵.

3.1. Posvojenje kroz povijest

Posvojenje kao neki postupak zbrinjavanja slabijeg postoji još od davnih vremena, točnije još od Starog vijeka⁶. Dokaz tomu jest činjenica da je postupak posvojenja postojao već u Mezopotamiji, iako je taj postupak tada bio bitno drugačiji nego što je danas. Kao što se i obitelj kao društvena zajednica mijenjala kroz povijest, na sličan način se mijenjao i postupak posvojenja.

Najstariji pisani dokaz posvojenja je zapis o posvojenju u Hamurabijevom zakoniku. Osim u Hamurabijevom zakoniku, posvojenje se spominje i u Babilonskom pravu, Drevnom Egiptu, Helenskom dobu te u zakonskim spisima Atene i Rima.

- Hamurabijev zakonik – raskidivo i neraskidivo posvojenje, ali samo muška djeca su mogla biti posvojena.

⁵ Izvor: posvojenje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49718> (30.5.2022.)

⁶ Izvor: <https://www.pravos.unios.hr/pfo/sites/default/files/KatedraObiteljsko/19.-POSVOJENJE-UVOD.pdf> (1.6.2022.)

- Babilonsko pravo – raskidivo posvojenje, posvojenjem se stjecalo pravo na nasljedstvo i bilo je sklapano uz prisustvo svjedoka
- Drevni Egipat – posvajana su bila samo muška djeca, posvojenje je bilo praćeno uz svečane obrede, a primarni cilj je bio nasljeđivanje imovine u obiteljima bez bioloških potomaka
- Helensko doba – posvojiti su mogle samo obitelji koje nisu imale bioloških potomaka, a primarni cilj posvojenja bio je nasljeđivanje imovine poslije smrti posvojitelja
- Atena – posvojitelj je bio isključivo muškarac koji je morao biti pri zdravoj pameti, nije smio biti nagovaran na posvojenje od strane žene i mogao je posvojiti ako nije imao muških bioloških potomaka. Cilj posvojenje je bio produžetak obitelji (obiteljske loze) posvojitelja. Ukoliko posvojeno dijete nije imalo vlastitih potomaka, sva imovina bi pripala krvnim srođnicima posvojitelja.
- Rim – u ovom vremenu vladala su dva sustava posvojenja; adrogacija i adopcija.
 - Adrogacija: adrogacija znači „posvojiti onoga koji je već punoljetan“, u slučaju Rima, posvojen je mogao biti muškarac – otac sa cijelom svojom obitelji. Posvojitelj je morao imati minimalno 60 godina života i nije smio imati svoje biološke potomke. Cilj ovakvog načina posvojenja bilo je produženje obiteljske loze posvojitelja.
 - Adopcija: dijete koje se posvojilo postalo je vlasništvo oca posvojiteljske obitelji. Posvojiti su se mogla i muška i ženska djeca, a cilj je, osim produžetka obiteljske loze posvojitelja i nasljeđivanja imovine, bila i zamjena za biološko potomstvo koje posvojiteljska obitelj nije imala.

3.2. Povijest posvojenja u Hrvatskoj – normativna osnova

Prve tragove posvojenja u Hrvatskoj sežu još u vrijeme Rimskog Carstva dok je današnji hrvatski teritorij bio razjedinjen i pod vlašću drugih naroda. Prema povijesnim izvorima, a najčešće su to nadgrobni epitafi, posvojenje je bilo aktualno u Dalmaciji, posebice u južnim dijelovima Dalmacije (Dubrovnik), dok za sjevernije dijelove Dalmacije (Split, Zadar), ali i sjevernije dijelove današnjeg Hrvatskog primorja (Rijeka, Krk) nema pisanih podataka o postojanju sustava posvojenja.

Godine 1812. donesen je Opći građanski zakonik u Habsburškoj Monarhiji (čiji je tada Hrvatska bila dio) u kojem su, između ostalog, doneseni i zakoni o posvojenju. Tim zakonom regulirani su uvjeti za posvojenje. Posvojitelj nisu smjeli imati bioloških potomaka, trebali su imati minimalno 50 godina života i morali su biti mlađi najmanje 18 godina od osobe koju će posvojiti. Posvojiti se mogla mlađa i starija osoba, a osoba koja se posvojila nije nužno morala prekinuti veze sa svojom biološkom obitelji. Cilj takvog načina posvajanja bila je nastavak obiteljske loze.

Neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1947. godine, donesen je Zakon o usvajanju. To je bio prvi zakon koji je govorio o usvajanju, kasnije posvojenju, a da je bio donesen na razini cijele Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ). Ovaj zakon je definirao posvojenje kao raskidiv odnos, a posvojitelji nisu imali status roditelja. U ovom slučaju posvojenje je bilo samo pravni akt, a ne postupak sa svim svojim fazama.

Godine 1978. donesen je Zakon o braku i porodičnim odnosima u kojemu se donose dva oblika posvajanja; raskidivo i neraskidivo, a ono je ovisilo o dobi posvojenog djeteta, od pete do osamnaeste godine života.

Godine 1989. hrvatski zakonodavac proglasio je reformirani Zakon o braku i porodičnim odnosima. Reformirani zakon prvi puta jasno potencira prava i interese posvojenog djeteta, usklađeno sa zahtjevima iz Konvencije o pravima djeteta koja je donesena 1967. godine u Vijeću Europe. Također, spuštana je i dobna granica za potencijalne posvojitelje.

Godine 1999. donesen je Obiteljski zakon Republike Hrvatske koji još više doraduje zahtjeve iz Konvencije o pravima djeteta. Ovim zakonom definirani su novi termini u uporabi; umjesto termina „usvojenje“ u uporabu ulazi termin „posvojenje“ te su definirane dvije vrste posvojenja; srodničko posvojenje i roditeljsko posvojenje.

- Srodničko posvojenje: osnovna karakteristika srodničkog posvojenja je to što se posvojeno dijete u potpunosti integrira u posvojiteljsku obitelj te ovom vrstom posvojenja, posvojiteljsko dijete se u potpunosti poistovjećuje s biološkom djecom posvojitelja, ukoliko ih imaju. Ako se dogodi da posvojitelji umru prije svojih roditelja, posvojeno dijete pravno i legalno nasljeđuje sve kao

što bi i biološko dijete, ostali srodnici posvojitelja ne mogu dovesti u pitanje legalitet i legitimnost nasljedstva za posvojeno dijete.

- Roditeljsko posvojenje: osnovna karakteristika ove vrste posvojenja je ta što se stvara pravni odnos posvojenog djeteta s posvojiteljima, ali se ono ne smatra dijelom obitelji posvojiteljevih srodnika. Drugim riječima, ukoliko bi posvojitelji umrli prije svojih roditelja, njihovo usvojeno dijete ne bi imalo pravo nasljedstva, to pravo bi prelazilo na idućeg krvnog srodnika posvojitelja.

Godine 2003. Obiteljski zakon definirao je posvojenje s biološkim roditeljstvom, uveden je neraskidiv odnos između posvojitelja i posvojenog djeteta (posvojčeta).

Danas je na snazi Obiteljski zakon koji je stupio na snagu 1. siječnja 2020. godine te je tim zakonom srodničko posvojenje priznato kao jedini oblik posvojenja u Republici Hrvatskoj.⁷

3.3. Kako postati posvojitelj

Put prema posvojenju zna biti veoma dug i nimalo nije lak⁸. Ukoliko bračni ili izvanbračni drugovi ili osoba kao pojedinac želi postati roditelj-posvojitelj prvi korak je predaja pisane prijave namjere za posvojenje i predaja pisanog zahtjeva za izdavanje mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje djeteta matičnom centru za socijalnu skrb, centru za socijalnu skrb prema mjestu prebivališta ili trenutnog boravišta osobe koja podnosi zahtjev. Pisana prijava namjere posvojenja treba sadržavati osnovne podatke potencijalnog posvojitelja – puno ime i prezime, adresu prebivališta ili boravišta broj fiksne i mobilne linije te adresu elektroničke pošte. Prema Adopti⁹, hrvatskoj udruzi za potporu budućim posvojiteljima, vrlo je poželjno da pisana prijava namjere posvojenja bude pisana u formi emotivnog motivacijskog pisma. Osim izjave o namjeri posvojenja, u tom pismu bi trebalo navesti i opisati razloge zbog čega se osoba odlučila na posvojenje, koliko djece bi željela posvojiti, koja starosna dob djece joj najbolje odgovara te da поближе опише себе; koji su joj interesi u životu i slično.

⁷ <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (1.6.2022.)

⁸ Izvor: <https://www.czss-zagreb.hr/djelatnosti/posvojenje> (2.6.2022.)

⁹ Dostupno na: <https://www.adopta.hr/potencijalni-posvojitelji/postupak-posvojenja.html> (4.6.2022.)

Osim pisane prijave namjere posvojenja, budući posvojitelji dužni su predati i zahtjev za izdavanje mišljenja o podobnosti i prikladnosti. Pojam podobnosti podrazumijeva pravne pretpostavke koje su na strani potencijalnih posvojitelja. Drugim riječima, potencijalni posvojitelji moraju zadovoljavati sve pravne norme koje su propisane Obiteljskim zakonom. Pojam prikladnost podrazumijeva socijalne, psihološke i fizičke čimbenike koje potencijalni posvojitelj mora zadovoljavati kako bi vodio adekvatnu brigu o djetetu zadovoljavajući sve osobine i potrebe djeteta.

Dokumentacija koju potencijalni posvojitelj treba priložiti centru za socijalnu skrb definirana je u 6. članku Pravilnika o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenju registra o posvojenjima¹⁰.

Dokumentacija koju potencijalni posvojitelji moraju predati centru za socijalnu skrb:

- rodni list,
- vjenčani list – samo za potencijalne posvojitelje koji su u bračnoj zajednici,
- dokaz o izvanbračnoj zajednici – pravomoćna sudska odluka; za potencijalne posvojitelje koji su izvanbračnoj zajednici,
- dokaz o državljanstvu Republike Hrvatske,
- potvrdu liječnika o psihičkom i fizičkom zdravstvenom stanju,
- potvrdu poslodavca o zaposlenju u trenutku podnošenja zahtjeva i
- dokaz da se protiv podnositelja zahtjeva za posvojenje ni protiv članova kućanstva podnositelja ne vodi kazneni postupak.

Prema Pravilniku neka kaznena od kaznenih djela koja ne dopuštaju posvojenje ljudima koji su ih počinili su: kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva, kazneno djelo protiv života i tijela i slično. Nakon što je potencijalni posvojitelj predao zahtjev za početak posvojiteljskog procesa, centar za socijalnu skrb dužan je upoznati budućeg potencijalnog posvojitelja na Zakon i sve obveze koje postupak posvojenja, a na kraju i dolazak posvoječeta u obitelj donosi. U trenutku kada je potencijalni posvojitelj i službeno predao sve dokumente potrebne za posvojenje

¹⁰ Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_09_106_2053.html (2.6.2022.)

djeteta, u pravilu, u roku od nekoliko tjedana na adresu potencijalnog posvojitelja će stići službeni poziv centra za socijalnu skrb s vremenom i mjestom gdje trebaju doći kako bi se počelo s prvim dijelom službene procjene jesu li potencijalni posvojitelji podobni za daljnje korake u posvojenju. Matični centar za socijalnu skrb će provoditi stručnu procjenu za procjenu podobnosti i prikladnosti budućih posvojitelja imajući u vidu:

- socijalnu anamnezu,
- mišljenje psihologa i
- preporuke stručnog tima.

Prema Adopti, socijalnu anamnezu izrađuje socijalni radnik. U trenutku pokretanja postupka posvojenja potencijalni posvojitelj dobiva socijalnog radnika koji je zadužen za njegov slučaj. Socijalni radnik provodi intervju s potencijalnim posvojiteljom, a ukoliko postoje dva potencijalna posvojitelja, nevažno jesu li u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, socijalni radnik će održati intervju s njih dvoje zajedno i sa svakim pojedinačno. Na temelju održanih intervjua socijalni radnik će dobiti mnoštvo informacija o spremnosti potencijalnih posvojitelja na roditeljstvo. Osim spoznaja o roditeljskom kapacitetu posvojitelja, socijalni radnik na uvid dobiva i stambeni prostor posvojitelja na adresi na kojoj trenutno žive i na kojoj će živjeti ukoliko posvoje dijete. Također, socijalni radnik dobiva podatke i o drugim stvarima, kao što su na primjer, privrženost odnosa u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, mogućnosti budućih roditelja, financijsku situaciju, situaciju u neposrednoj okolini (prijatelji i rodbina) i slično. Svoju socijalnu anamnezu potencijalni posvojitelja, socijalni radnik će temeljiti na odrađenim intervjuima, razgovoru s prijateljima i ostalim krvnim srođnicima potencijalnih posvojitelja te uvidom u predanu dokumentaciju potencijalnih posvojitelja.

Osim socijalnog radnika, potencijalne posvojitelje posjetit će i psiholog, stručna osoba koja radi u centru za socijalnu skrb. Kao i socijalni radnik, psiholog će održati intervju pojedinačno i zajednički s potencijalnim posvojiteljima. Osim intervjua, psiholog će sa svakim potencijalnim posvojiteljem održati kliničko psihologijsko testiranje i dva upitnika kojima se ispituju stavovi i emocije potencijalnih posvojitelja. Psiholog će, također, posjetiti potencijalne posvojitelje na njihovoj kućnoj adresi te će

održati još jedan razgovor s njima o njihovim razlozima za posvojenjem. Pomoću svih ovih testova, psiholog ih obrađuje, vrednuje i donosi svoj zaključak.

Nakon što su socijalni radnik i psiholog uvidjeli situaciju potencijalnih posvojitelja, formira se stručni tim, socijalnom radniku i psihologu se priključuje pravnik, koji je također zaposlenik u centru za socijalnu skrb, gdje evaluiraju dobivene podatke i informacije te donose zaključke o pripremljenosti i sposobnosti potencijalnih posvojitelja na posvojenje. Važno je napomenuti da se stručno mišljenje dobiva kroz nekoliko susreta potencijalnih posvojitelja i članova stručnog tima, cijeli proces razgovora, obilaska kućanstva, razgovora s prijateljima i krvnim srodnicima posvojitelja te rješavanje testova traje i do nekoliko tjedana.

Ukoliko stručni tim da pozitivnu ocjenu budućim posvojiteljima, uz preduvjet da ispunjavaju sve uvjete propisane Obiteljskim zakonom (NN 2020), budući posvojitelji su obvezni sudjelovati u programu stručne pripreme za posvojenje. Stručne pripreme za posvojenje uglavnom provodi centar za socijalnu skrb, no stručnu pripremu također provode i druge institucije koje su povezane sa sustavom socijalne skrbi, a mogu je provoditi i organizacije civilnog društva koje su ovlaštene za provedbu programa stručne pripreme za posvojitelje.

Nakon što budući posvojitelji prođu stručnu pripremu i procjenu za posvojenje, sljedeći korak je na matičnom centru za socijalnu skrb koji će dati svoje mišljenje o podobnosti i prikladnosti posvojitelja. Centar za socijalnu skrb dužan je predati svoje mišljenje najkasnije šest mjeseci od početka pokretanja procesa posvojenja, dakle od zaprimanja pisane prijave i zahtjeva za posvojenje od strane potencijalnih posvojitelja. Kada centar za socijalnu skrb izda pozitivno mišljenje i ocjenu podnositeljima zahtjeva za posvojenje, matični centar za socijalnu skrb pisanim putem obavještava podnositelje zahtjeva za posvojenje o pozitivnom stručnom mišljenju. Matični centar je dužan u roku od osam dana od slanja pisanog pozitivnog mišljenja podnositelje zahtjeva upisati u državni registar potencijalnih posvojitelja. Ukoliko se podnositelji zahtjeva u međuvremenu ili neposredno nakon upisivanja u registar potencijalnih posvojitelja odluče odustati od postupka posvojenja, podnositelji zahtjeva pisanim putem obavještavaju matični centar za socijalnu skrb o odustajanju od postupka posvojenja te se u registar potencijalnih posvojitelja pored njihova imena bilježi da su odustali od postupka posvojenja.

3.4. Postupak posvojenje djeteta

Nakon što su potencijalni posvojitelji i službeno ušli u registar potencijalnih posvojitelja, službeno započinje proces pronalaska djeteta koje će postati članom njihove obitelji, točnije, tek tada kreće postupak posvojenja djeteta bez adekvatne roditeljske skrbi u novu, posvojiteljsku, obitelj¹¹.

U slučaju da je od dobivanja pozitivnog mišljenja za posvojenje do pokretanja postupka za usvajanje djeteta prođe godinu dana ili više, matični centar za socijalnu skrb potencijalnih posvojitelja će bezuvjetno preispitati potencijalne posvojitelje o okolnostima oko postupka posvojenja u svrhu uvida ima li promjene mišljenja kod potencijalnih posvojitelja o samom postupku.

Matični centar za socijalnu skrb kojoj pripada dijete koje je oduzeto biološkim roditeljima traži adekvatne posvojitelja za njega u registru potencijalnih posvojitelja. Djetetov matični centar za socijalnu skrb traži adekvatnog posvojitelja prema djetetovim osobinama i potrebama te se u obzir uzima i stručno mišljenje o prikladnosti i podobnosti potencijalnih posvojitelja.

U trenutku kada matični centar za socijalnu skrb djeteta pronađe potencijalne posvojitelje koji najbolje odgovaraju potrebama djeteta, matični centar djeteta će uz suradnju s institucijom u kojoj je dijete do tada bilo smješteno, bilo da je to bila udomiteljska obitelj ili neka druga institucija za socijalnu skrb, pripremiti dijete za postupak odlaska u njegovu novu obitelj. Ujedno, to je prvi put da se potencijalni posvojitelji susreću s potencijalnim posvojčedom. Nakon što je došlo do prvog susreta, matični centar djeteta izdaje suglasnost kojom se potencijalnim posvojiteljima omogućuje ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom u svrhu uvida hoće li djetetove potrebe u njihovoj obitelji biti zadovoljene. Potencijalni posvojitelji će također dobivati potporu te će im se osigurati stručna pomoć kako bi što bolje procijenili njihov potencijalni budući odnos s djetetom.

Prije nego što postupak posvojenja bude i službeno završen, dijete će provesti određen vremenski period s potencijalnim posvojiteljima. Vrijeme koje će dijete provesti s potencijalnim posvojiteljima odredit će djetetov matični centar za socijalnu skrb. U periodu kada je dijete u obitelji potencijalnih posvojitelja, potencijalni

¹¹ Dostupno na: <https://www.adopta.hr/potencijalni-posvojitelji/postupak-posvojenja.html> (4.6.2022.)

posvojitelji imaju pravo i obvezu cjelodnevno se brinuti o djetetu, uzdržavati ga i dužni su ispunjavati njegove potrebe; ukoliko je dijete bolesno, njihova je obveza voditi ga liječniku. Ukoliko se dogodi situacija da potencijalni posvojitelji odustanu od postupka posvojenja nakon što je dijete bilo određeni vremenski period kod njih u kućanstvu, matični centar za socijalnu skrb djeteta će obavijestiti matični centar za socijalnu skrb potencijalnih posvojitelja o njihovoj odluci. Centar za socijalnu skrb potencijalnih posvojitelja je dužan upisati u registar da su potencijalni posvojitelji odustali od postupka posvojenja te će u roku od tri mjeseca od odustanka od postupka posvojenja provesti novo stručno mišljenje o podobnosti i prikladnosti potencijalnih posvojitelja za posvojenje. U registar potencijalnih posvojitelja će se upisati i novo stručno mišljenje.¹⁰

Ukoliko sve prođe po planu i centri za socijalnu skrb utvrde da su se dijete i posvojitelji dobro uskladili i da su djetetove potrebe zadovoljene, matični centar za socijalnu skrb djeteta izdaje Rješenje o posvojenju čime je cijeli postupak posvojenje i službeno završen. Rješenje o posvojenju je pravno obavezujući dokument, a ono sadrži osobne podatke djeteta, osobne podatke djetetovih bioloških roditelja, osobne podatke djetetovih posvojitelja, određuje se hoće li posvojitelji biti upisani kao roditelji ili neće biti upisani kao roditelji, u praksi se u velikoj većini slučajeva prakticira da posvojitelji budu upisani kao roditelji. Određuje se ima li potrebe da dijete dobije novi osobni identifikacijski broj (OIB) i novi matični broj koji će biti upisan u matičnu knjigu rođenih. Ukoliko se odluči da za to nema potrebe, djetetu će ostati njegov dotadašnji osobni identifikacijski broj i matični broj. Posvojitelji mogu, a i ne moraju, promijeniti osobno ime i narodnost posvojenog djeteta, a ukoliko je posvojeno dijete starije od 12 godina života za takvu vrstu promjene potrebna je i njegova suglasnost.

Nakon što Rješenje o posvojenju bude doneseno, posvojitelji se imaju na nj pravo žaliti ukoliko imaju primjedaba, i to nadležnom ministarstvu u roku od osam dana od donošenja Rješenja o posvojenju. Ukoliko se posvojitelji na žale na Rješenje u zakonski zadanom roku, Rješenje postaje pravomoćno i posvojitelji službeno postaju djetetovi roditelji čime je i sam postupak posvojenje priveden kraju. Zbog upisa u maticu rođenih, centar za socijalnu skrb je dužan u što kraćem roku pravomoćno rješenje dostaviti centru za socijalnu skrb posvojitelja i nadležnom matičnom uredu.

4. UDOMLJAVANJE

Udomiteljstvo je oblik socijalne skrbi za djecu izvan biološke obitelji. Iako se često poistovjećuje s posvojenjem, udomljavanje je postupak za sebe i bitno se razlikuje od posvojenja. Djeca koja ulaze u sustav udomljavanja dolaze u udomiteljsku obitelj. Udomiteljsku obitelj čine licencirani udomitelj i svi njegovi/njezini ukućani, a zadaća udomiteljske obitelji je osigurati smještaj, prehranu, čuvanje, odgoj, obrazovanje i sve ostale potrebe djetetu koje dođe u udomiteljsku obitelj¹². Ono što udomiteljstvo najviše razlikuje od posvojenja je to što udomljavanje predstavlja privremenu skrb nad djetetom koje je bez roditeljske skrbi, dok je kod posvojenja, na kraju samog postupka, dijete integrirano u posvojiteljsku obitelj i ono postaje roditeljska pravna obveza i ponašaju se prema njemu kao prema svom biološkom djetetu. Razlozi zbog kojega dijete može biti oduzeto biološkim roditeljima i dano u sustav udomljavanja mogu biti brojni, međutim, iako je dijete oduzeto i smješteno u udomiteljsku obitelj, dijete, u pravilu, ne gubi kontakte sa svojim biološkim roditeljima. Ovisno u situaciji zbog koje je oduzeto, matični centar za socijalnu skrb će odrediti kada, gdje i koliko često će biološki roditelji imati kontakt sa svojim djetetom. I roditelji i udomitelji su obvezni pridržavati se dogovora oko kontakata s djetetom. Udomitelj ima pravo ne dozvoliti da biološki roditelji dolaze u njegovu kuću, ali je u tom slučaju dužan voditi dijete na susret s roditeljima na dogovoreno mjesto, najčešće to bude centar za socijalnu skrb (Laklija, 2011).

4.1. Udomljavanje – povijesni pregled

Iako je uvriježeno mišljenje da je udomiteljstvo moderna pojava, udomiteljstvo je zapravo staro koliko je staro i društvo. Postoje zapisi da se još od davnih vremena udomljavalo slabije razvijenih jedinki u svrhu poboljšanja njihovih životnih uvjeta. Ipak, o udomljavanju se nije puno govorilo ni pisalo sve do četrdesetih godina 20. stoljeća, točnije, tema udomljavanja aktualizirala se tek nakon završetka Drugog svjetskog rata. Autori Triseliotis, Sellick i Short (1995) podijelili su razvitak udomljavanja to jest, razvoj pristupanja u udomiteljsku obitelj u dva glavna razdoblja:

¹² Izvor: <https://www.czss-zagreb.hr/djelatnosti/udomiteljstvo> (7.6.2022.)

1. razdoblje nakon Drugog svjetskog rata (od 1945. do 1985.) i
2. razdoblje nakon 1985. godine.

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, od 1945. godine do 1985. godine, u pravilu udomiteljstvo je bilo dugoročno gdje su biološki roditelji gotovo u potpunosti gubili kontakt s djetetom koje im je oduzeto i stavljeno u udomiteljsku obitelj, a ako je bilo kontakata između bioloških roditelja i udomljenog djeteta, oni su bili vrlo rijetki i uz obaveznu prisutnost socijalnog radnika. Također, u to vrijeme udomiteljstvom su se uglavnom bavile žene. To je bilo uglavnom iz razloga što su žene ostajale kod kuće, brinule se za obitelj i kuću i imale su više vremena provoditi ga s djecom. S druge strane, upravo osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, žene su sve više i više izlazile iz okvira kućanice koji im je bio zadan te su krenule na tržište rada. Shodno tome, socijalne službe su krenule u reformu dotadašnjih zakona o udomiteljstvu.

U razdoblju nakon 1985. godine udomljavanje je bilo koncipirano kao planiranje intervencija. Planirane intervencije su imale dvije funkcije. Prva funkcija bila je vrlo kratak smještaj u udomiteljsku obitelj dok se dijete ne vrati biološkim roditeljima. Drugim riječima, ukoliko su biološki roditelji upali u neki problem, socijalna služba bi nakratko oduzela dijete, smjestili bi ga u udomiteljsku obitelj te bi ga vratili biološkim roditeljima čim bi se problem riješio. Druga funkcija podrazumijevala je trajan oblik alternativne skrbi, ali ipak na nešto liberalniji način nego što je to bilo u razdoblju od 1945. do 1985. godine; primjerice, biološki roditelji bi imali malo više kontakata sa svojim djetetom nego što su to imali ranije.

Početak novog desetljeća, devedesetih godina 20. stoljeća počele su se preispitivati dvije funkcije udomljavanja iz razdoblja od 1985. godine do 1990. godine. Funkcijama iz 1985. godine se često djecu oduzimalo biološkim roditeljima za stalno i davalo na posvojenje, a često nije bilo prostora za takve poteze. U to vrijeme, od 1990. godine, veliki se naglasak stavlja na važnost pružanja podrške i učvršćenju partnerstva udomiteljske obitelji s biološkim roditeljima djeteta (Laklija, 2011).

U prošlosti, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi bila su uglavnom zbrinjavana u državne i nedržavne domove za nezbrinutu djecu. Iako domovi takve vrste postoje još i danas i danas se djeca zbrinjavaju u te institucije, velika većina psihologa, pedagoga, psihijatar, socijalnih radnika i ostalih stručnjaka u tom području se gotovo u potpunosti slažu da je udomljavanje djeteta u udomiteljsku obitelj mnogo

efikasniji i adekvatniji način zbrinjavanja djece nego u institucije kao što su domovi za nezbrinutu djecu. Razlog tomu je to što u udomiteljskoj obitelji dijete odrasta u obiteljskom okruženju, ispunjeno toplinom obiteljskog doma, dok su djeca u institucijama odrastaju bez osjećaja pripadnosti bilo kojoj vrsti obiteljske zajednice.

Od devedesetih godina sve do danas udomiteljstvo se globalno razvilo i postaje sve rasprostranjeniji način zbrinjavanja djece bez roditeljske skrbi. Na Zapadu, udomiteljstvo je, kao alternativan način skrbi za djecu bez roditeljske skrbi, jako dobro razvijen. Posebice je udomiteljstvo dobro razvijeno u zemljama kao što su Australija i Kanda koje su dobile razna priznanja za najnaprednije sustave socijalne skrbi na svijetu. Od europskih zemalja najbolje stoje skandinavske države dok je u mediteranskim zemljama i zemljama bivšeg istočnog bloka, udomljavanje lošije razvijeno. Većina zemalja u Europskoj uniji, pa tako i Hrvatska, preferiraju institucionalno smještanje djece bez roditeljske skrbi svesti na što je moguće manji broj.

4.2. Udomljavanje u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj udomljavanje je definirano Zakonom o udomiteljstvu¹³, a trenutni zakon stupio je na snagu 17. veljače 2022. godine. Zakonom o udomiteljstvu ne reguliraju se samo pravne osnove za udomljavanje djece bez roditeljske skrbi već se reguliraju i osnove za udomljavanje odrasli osoba, no, ovaj rad će biti koncipiran i orijentiran samo na točke koje se odnose na udomljavanje djece. Prema tom Zakonu, u Hrvatskoj se:

- 1) udomiteljstvo obavlja kao:
 - a) tradicionalno udomiteljstvo (11. članak Zakona),
 - b) udomiteljstvo kao zanimanje (12. članak Zakona) i
 - c) srodničko udomiteljstvo (13. članak Zakona)
- 2) udomiteljstvo kao zanimanje se obavlja kao:
 - a) standardno udomiteljstvo (15. članak Zakona) i
 - b) specijalizirano udomiteljstvo za djecu (16. članak Zakona).

¹³ Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (8.6.2022.)

Tradicionalno udomiteljstvo je opisano u 11. članku Zakona o udomiteljstvu (NN 2022.). Tradicionalno udomiteljstvo odvija se u udomiteljskoj obitelji u kojoj udomitelj ima licencu za udomljavanje djece bez roditeljske skrbi. Tradicionalno udomiteljstvo podrazumijeva uslugu smještaja djetetu koje je oduzeto biološkim roditeljima, no ukoliko postoji potreba, smještaj se može omogućiti i roditelju djeteta, pogotovo ako je roditelj maloljetnik no za to je potrebna suglasnost matičnog centra za socijalnu skrb udomitelja i korisnika i ovakvom pristupu se podilazi samo u vrlo hitnim situacijama. Obavljajući tradicionalno udomiteljstvo, udomitelj ima pravo na primanje opskrbnine i naknade za svoj rad.

Udomiteljstvom kao zanimanjem se može baviti onaj udomitelj koji ispunjava uvjete iz članka 15. i 16. Zakona o udomiteljstvu, a neki od uvjeta su da udomitelj nije u radnom odnosu, da je najmanje šest mjeseci pružao usluge kao tradicionalni udomitelj... Važna činjenica je da u ovoj vrsti udomljavanja, udomitelji pružaju dom djeci koja imaju problema u ponašanju i kojima je potrebna složenija i specifična skrb, djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi s problemima u ponašanju i kojoj je u jednom trenutku možda izrečena odgojna mjera, teško bolesno dijete i dijete s invaliditetom. Kao i u tradicionalnom udomljavanju, udomitelji imaju pravo na opskrbnine i naknade za svoj rad, a imaju pravo i na mirovinsko i zdravstveno osiguranje i na status zaposlene osobe u skladu sa Zakonom i propisima u radu.

Srodničko udomiteljstvo obavlja se otprilike isto kao i tradicionalno udomljavanje, razlika je samo to što je u srodničkom udomljavanju udomitelj djetetov srodnik. Kako bi srodnik dobio status udomitelja, srodnik mora ispunjavati uvjete koji su definirani Zakonom te ga centar za socijalnu skrb mora potvrditi kao kompetentnog udomitelja. U ovom slučaju udomitelji mogu biti bake, djedovi, ujaci, stričevi, braća, sestre, polubraća, tetke, a mogu ga obavljati i drugi srodnici ukoliko centar za socijalnu skrb utvrdi njihovu kompetentnost i ako utvrde da je to u najboljem interesu djeteta. Udomitelj srodnik također ima pravo na opskrbninu.

O udomiteljstvu kao alternativnom smještaju za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi aktivnije se počinje pričati u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2007. godine (Ivković, Žižak, 2010). Godine 2007. u hrvatskom parlamentu izglasan je prvi Zakon o udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj. Za pitanja udomljavanja, a samim time i posvojenja, krovna institucija je Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i

socijalne politike. Međunarodno priznata Republika Hrvatska održala je prve demokratske višestranačke parlamentarne izbore 1992. godine te je od tada pa sve do danas resor socijalne skrbi imao svoje Ministarstvo. Kako su se mijenjale razne Vlade u Hrvatskoj tako je i resor socijalne skrbi nekada bio integriran s drugim resorima; na primjer, u Vladi Jadranke Kosor (2009. – 2011.) resor socijalne skrbi bio je integriran s resorom zdravstva u Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Zanimljivo, u trenutku kada je prvi puta u Hrvatskoj izglasan Zakon o udomiteljstvu (2007), Jadranka Kosor je bila ministrica obitelji, međugeneracijske solidarnosti i branitelja, a upravo u toj Vladi (2003. – 2007.) je resor socijalne skrbi prvi puta integriran s resorom zdravstva u jedno Ministarstvo dok je resor obitelji bio integriran u drugo Ministarstvo. Od 2011. godine u svim Vladama resor socijalne skrbi odvojen je od resora zdravstva, a od 2020. godine resor socijalne skrbi integriran je u Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, iz čega je vidljivo da je resor obitelji ponovo našao svoje mjesto u vladi.

Godine 2015. prema istraživanju kojeg su proveli Sabolić i Vejmelka (2015) sa Sveučilišta u Zagrebu ispostavilo se da se u Republici Hrvatskoj potiče rast broja udomiteljskih obitelji i za djecu i za odrasle kroz povećanje informacija o udomiteljstvu, umrežavanju centara za socijalnu skrb, izradi registra udomitelja i slično, ali i da je razlika u broju udomiteljskih obitelji po regijama drastično uočljiva. U svom radu, Sabolić i Vejmelka (2015) iznose kako se najviše djece i odraslih u udomiteljskim obiteljima našlo u Gradu Zagrebu (684), Osječko-baranjskoj županiji (534), Zagrebačkoj županiji (530), Varaždinskoj županiji (378) i Bjelovarsko-bilogorskoj (359). Izuzev Osječko-baranjske županije, čak četiri županije s najvećim brojem djece u udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj je na području Sjeverne Hrvatske. Suprotno tome, najmanji broj djece u udomiteljskim obiteljima je na području Južne Hrvatske, točnije u Šibensko-kninskoj županiji (41) i Dubrovačko-neretvanskoj (22). Stručnjaci, zaposlenici centara za socijalnu skrb, u Krapinsko-zagorskoj županiji, Požeško-slavonskoj županiji, Primorsko-goranskoj županiji i Istarskoj županiji su se složili da, županije gdje je udomiteljstvo, kao i u Južnoj Hrvatskoj, dosta slabo razvijeno, vlada manjak interesa za udomljavanje u samoj populaciji navedenih županija.

Dana, 18. svibnja 2022. u Puli je održana tribina pod nazivom „Odgoj na drugi način – promocija udomiteljstva u Istri“. Tribinu su zajedničkim snagama organizirali centar za socijalnu skrb (CZSS) Pazin, CZSS Pula, Dom za djecu Pula i Podružnica obiteljski centar. Kao što sam naslov kaže, cilj tribine je bio promovirati udomiteljstvo u Istarskoj županiji, a tribina je bila namijenjena kao potpora za sve buduće udomitelje. Prema podacima, do kraja svibnja 2022. godine, na razini Istarske županije postoji tek 36 udomiteljskih obitelji, od čega njih 20 je u Puli što znači da je 16 ostalih udomiteljskih obitelji raspoređeno na još devet gradova i 31 općinu u Istarskoj županiji. Na tribini je nekoliko puta istaknuta činjenica kako je broj udomiteljskih obitelji u Istri prenizak i da ne zadovoljava potrebne kapacitete budući da je devetero djece rođenih na području Istre u udomiteljskim obiteljima u različitim dijelovima Hrvatske. Iako je takav ishod bio nužan, on se ne preporuča jer otežava kontakte djeteta s biološkim roditeljima. Na tribini se mogao pogledati kratkometražni dokumentarni film autora Danila Lole Ilića u kojem je intervjuirana jedna udomiteljica koja se udomiteljstvom bavi više od 30 godina. Na tribini su govorili zaposlenici Centra za socijalnu skrb iz Pazina i Pule te zamjenica gradonačelnika Grada Pule te su istaknuli važnost brige o djeci.

4.3. Kako postati udomitelj

Slično kao i s početkom postupka posvojenja, osoba koja se odluči da želi biti udomitelj šalje pismo prijave u matični centar za socijalnu skrb prema adresi prebivališta ili boravišta. Osobe koje se žele baviti udomiteljstvom prema Zakonu o udomiteljstvu moraju ispunjavati sljedeće uvjete¹⁴:

- osoba mora biti punoljetna i radno sposobna,
- mora biti državljanin Republike Hrvatske,
- mora imati prebivalište s adresom na teritoriju Republike Hrvatske,
- mora imati manje od 60 godina života – ova dobna granica se ne odnosi na osobe koje nastavljaju obavljati udomiteljstvo (produžuju udomiteljsku licencu) i na udomitelje srodnike,

¹⁴ Izvor: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (8.6.2022.)

- mora imati završeno minimalno srednjoškolsko obrazovanje, iznimka su udomitelji srodnici za koje to nije uvjet,
- mora završiti obuku za udomitelje, udomitelji srodnici ne moraju pohađati obuku,
- ima propisane stambene uvjete,
- ima pisanu suglasnost svih punoljetnih članova svog kućanstva za obavljanje udomiteljstva, (suglasnost) nije potrebna ukoliko potencijalni udomitelj živi kao samac.

S druge strane, prema Zakonu o udomljavanju (NN 2022) udomiteljstvo ne mogu zasnovati osobe na koje se odnose sljedeće tvrdnje¹⁵:

- osoba u čijoj su obiteljskoj zajednici narušeni obiteljski i međusobni odnosi,
- osoba lošeg zdravstvenog stanja i/ili stanja koje bi moglo štetno djelovati i ugrožavati zdravlje udomljenog djeteta i
- osoba koja je društveno neprihvatljivog ponašanja – smatra se osobom koja je osuđena za neko od kaznenih djela opisanim iz 1. stavka točke 3. Zakona o udomljavanju, osoba kojoj je pravomoćno izrečena kazna i/ili sankcija za nasilje u obitelji, osoba protiv koje se vodi kazneni postupak zbog kršenja pravnih normi, osoba koja je ovisna o kockanju, alkoholu, opojnim sredstvima i svim drugim oblicima ovisnosti i osoba kojoj je izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u protekle tri godine prije predaje zahtjeva za početka procesa udomljavanja.

Ukoliko se utvrdi da potencijalni udomitelj ispunjava sve navedene uvjete te da nikada nije imao problema sa zakonima, proces dobivanja licence za udomljavanje može krenuti. Kao i kod posvojenja, potencijalni udomitelji imat će brojne različite razgovore i testove koje će morati proći kako bi jednoga dana postali licencirani udomitelji. Potencijalnu udomiteljsku obitelj će tijekom cijelog procesa nekoliko puta posjetiti socijalni radnik iz matičnog centra za socijalnu skrb. Socijalni radnik će uvesti potencijalnu udomiteljsku obitelj u Zakon i Pravilnik o udomljavanju te će imati u vidu i kućanstvo obitelji. Zadatak socijalnog radnika je da ukaže potencijalnoj udomiteljskoj obitelji ukoliko njihov kućanski prostor nije adekvatno uređen za nastavak procesa; ukoliko socijalni radnik utvrdi da obiteljski dom ne zadovoljava norme propisane

¹⁵ Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (8.6.2022.)

Pravilnikom, potencijalni udomitelji su dužni u zadanom roku popraviti stanje u svome domu ukoliko je to moguće i ukoliko žele nastaviti proces dobivanja licence za udomljavanje.

Prema Pravilniku o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva (NN 2019), kućanski prostor potencijalne udomiteljske obitelji treba ispunjavati neke od sljedećih uvjeta:

- stambena jedinica udomiteljske obitelji u kojoj će biti smješteno dijete mora biti u kvartu ili neposrednom susjedstvu s državnim institucijama i ustanovama kao što su škola i bolnica, a ukoliko stambena jedinica nije u kvartu gdje se nalaze spomenute institucije, ona mora biti prometno povezana s naseljem u kojemu su institucije i ustanove smještene,
- stambena jedinica mora imati instaliranu vodovodnu i kanalizacijsku mrežu,
- stambena jedinica mora sadržavati kupaonicu s dostupnom hladnom i toplom vodom te sanitarni čvor,
- imati određeni broj prostorija u stambenoj jedinici, ovisno o broju ukućana i budućih korisnika (udomljenje djece) – jednu spavaću sobu može koristiti najviše troje djece istog spola, dječaci i djevojčice moraju biti u odvojenim spavaćim sobama, iznimka je jedino za braću i sestre školske dobi koji mogu biti u istoj spavaćoj sobi ovisno o situaciji iz koje su došli i ovisno o njihovim individualnim potrebama, ukoliko je u jednoj spavaonici dvoje djece, svako dijete treba imati svoj zaseban krevet – kreveti na kat nisu dozvoljeni,
- dječje spavaće sobe trebaju biti opremljene odgovarajućim namještajem (ormari za odjeću, stol, stolci...),
- ukoliko stambena jedinica ima stubište, obavezno je imati rukohvat duž cijelog stubišta, a također obavezno je imati i ogradu na balkonima i ograđeno dvorište ukoliko stambena jedinica ima okućnicu¹⁶.

Socijalni radnici će dolaziti u kućanstvo potencijalnih posvojitelja nekoliko puta, da se uvjere napreduju li eventualne izmjene i uređenje prostora za djecu. Osim socijalnog radnika, potencijalne će posvojitelje posjećivati i psiholog. Psiholog će održati nekoliko razgovora s potencijalnim udomiteljem, ali i sa svim ostalim punoljetnim članovima buduće udomiteljske obitelji. Osim razgovora, potencijalni udomitelj i ostali

¹⁶ Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_46_904.html (12.6.2022.)

punoljetni ukućani će morati proći i službeno psihološko testiranje. Sam proces provjere kompetentnosti potencijalnih posvojitelja može potrajati i do nekoliko mjeseci, ali ne bi trebao trajati duže od godinu dana. Nakon što stručni tim matičnog centra za socijalnu skrb utvrdi da je potencijalni udomitelj kompetentna ličnost za zasnivanje udomljavanja, da živi u zdravoj obiteljskoj zajednici i da ne postoje nikakve druge zakonske smetnje, potencijalni udomitelj dobiva licencu, čime i službeno postaje udomitelj te ga je matični centar za socijalnu skrb dužan upisati u registar udomitelja.

4.4. Postupak udomljavanja – dolazak djeteta u udomljenu obitelj

Nakon što udomitelj službeno dobije licencu i bude upisan u registar udomitelja postupak je priveden kraju i dijete korisnik može doći u novu udomiteljsku obitelj. Udomitelj ima pravo reći matičnom centru za socijalnu skrb koji tip djeteta želi ili ne želi u svome domu. Na primjer, udomitelj može reći da ne želi bebe nego da želi školsko dijete u dobi od sedam do petnaest godina. Centar će uzeti u obzir udomiteljeve iskaze (Kletečki Radović, Kregar Orešković, 2005).

Centar za socijalnu skrb djeteta traži u registru udomitelja, najprikladniju osobu i obitelj u cjelini, koja će najbolje odgovarati djetetovim potrebama, baš kao i u postupku posvojenja. Poželjna praksa je da prije nego što dijete i službeno dođe u udomiteljsku obitelj da najprije obiđe novu obitelj sa socijalnim radnikom kako bi se upoznao s novim prostorom i ljudima (Savanović, 2010). Ukoliko je moguće i slučaj udomljavanja ne ide po hitnom postupku, dijete koje će potencijalno ući u novu, udomiteljsku obitelj, barem tri puta će posjetiti obitelj prije službenog useljavanja u nj u različitim vremenskim intervalima. U pravilu, prvi posjet je uvijek najkraći, dijete dolazi uz pratnju socijalnog radnika i psihologa te se upoznaje s udomiteljskom obitelji. Svaki sljedeći susret traje duže, a moguće je i da dijete prenoći jednu noć u novoj obitelji. Ukoliko se utvrdi da nema nikakvih prepreka, da će djetetove potrebe biti osigurane i zadovoljene u potpunosti, centar za socijalnu skrb dogovara konačan datum preseljenja djeteta u novu udomiteljsku obitelj (Čičak, Laklija, 2018). Ukoliko dijete bude smješteno po hitnom postupku, ovisno o individualnoj situaciji, preskaču se susreti upoznavanja i dijete se bez njih integrira u udomiteljsku obitelj.

Nakon integriranja djeteta u udomiteljsku obitelj, udomitelji u pravilu ne bi smjeli raditi razliku između njega i svojih bioloških potomaka ako ih imaju. Udomitelj je dužan voditi ne samo brigu o djetetu i odgajati ga, već je posao udomitelja i prijaviti centru za socijalnu skrb svaku moguću nedaću povezanu s djetetom; ukoliko se dijete ne ponaša prihvatljivo, ukoliko uvidi da se dijete nije dobro integriralo u njihovu obiteljsku zajednicu te ukoliko ima problema u komunikaciji djeteta, ali i njih samih s djetetovim biološkim roditeljima. Za svo vrijeme dok je dijete u udomiteljskoj obitelji, centar za socijalnu skrb, matični centri i djeteta i udomitelja, će nadzirati i kontrolirati stanje udomljenog djeteta, ali će kontrolirati i udomiteljsku obitelj. Brigu će voditi socijalni radnik koji je dodijeljen obitelji. Provjere se vode telefonskim razgovorima, ali i najavljenim i nenajavljenim posjetima socijalnih radnika i psihologa udomiteljskoj obitelji¹⁷.

Prema Zakonu o udomiteljstvu iz veljače 2022., dijete može ostati u udomiteljskoj obitelji, ukoliko nastavlja školovanje poslije srednje škole, do 26 godine života. Djeca koja nakon srednje škole ne nastavljaju školovanje i odmah ulaze u svijet rada, u pravilu, iz udomiteljskih obitelji izlaze s 18 godina, ali i centar za socijalnu skrb (matični centar djeteta) i udomitelji pomažu djetetu da se stane na svoje noge; da pronađe posao i smještaj. Život u udomiteljskoj obitelji prestaje tada, kada je dijete – korisnik sposobno se adaptirati i asimilirati na život bez starijih pomagača.

4.5. Financiranje udomiteljstva

Još jedna velika razlika udomiteljstva i posvojenja je ta što licencirani udomitelji primaju mjesečnu financijsku potporu za svoj rad i odgoj djece koja je došla u udomiteljsku obitelj. Novčana sredstva za financiranje udomiteljskih obitelji osigurana su u državnom proračunu Republike Hrvatske koje izglasava Hrvatski sabor.

Novčana naknada koju će udomiteljska obitelj dobivati, njen iznos, izračunava se za svaku udomiteljsku obitelj pojedinačno, a konačnu odluku o iznosu naknade donosi ministar zadužen za resor socijalne skrbi u tom trenutku. Iznos novčane naknade ovisi o broju djece, njihovoj životnoj dobi, zdravstvenom stanju i razmjeru trajanja i

¹⁷ Izvor: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (8.6.2022.)

opsega smještaja djeteta u udomiteljskoj obitelji. Za različite vrste udomiteljstva različiti su kriteriji za dobivanje financijske naknade, a kriteriji za financijsku podršku svih vrsta udomiteljstva su opisani u četvrtom i petom poglavlju Zakona o udomiteljstvu. Također, Zakonom o udomiteljstvu je regulirano da se financijska potpora ne smatra plaćom te samim time država ne uzima porez na zaradu udomiteljima¹⁸.

4.6. Udomiteljske udruge

U svrhu dobivanja što je veće moguće podrške i izvora informacija između samih udomitelja, na prostoru cijele Republike Hrvatske mogu se pronaći razne udomiteljske udruge. Udruge udomitelja pružaju udomiteljima mjesto gdje mogu razgovarati sa stručnim osobljem o određenom problemu i/ili situaciji, a osim sa stručnim osobljem, moguća je i razmjena informacija i iskustava s ostalim udomiteljima. Također, udruge često organiziraju radionice i izlete na kojima sudjeluju djeca i njihovi udomitelji. Osim udomiteljima, udomiteljske udruge pružaju mjesto za druženje, igru i razgovor samoj udomiteljskoj djeci.

4.6.1. Udruga „DAMDOM“ Rijeka

Godine 2010. u Rijeci je osnovana udomiteljska udruga pod imenom „DAMDOM“ Rijeka. Udruga djeluje na području cijele Primorsko-goranske županije. Prema navodima s mrežne stranice, cilj udruge je promicanje kvalitetnog, urbanog udomiteljstva te informiranje javnosti o udomiteljstvu. Udruga trenutno broji oko dvadeset članova udomiteljskih obitelji što je dosta veliki broj imajući na umu činjenicu da je na području cijele Primorsko-goranske županije registrirano oko četrdeset udomiteljskih obitelji. Udruga je od osnivanja 2010. godine organizirala javne tribine za promoviranje udomiteljstva u Crikvenici i Kastvu. Osim tribina „DAMDOM“ Rijeka aktivno organizira radionice, uz pomoć stručnog osoblja, kojima pomaže udomiteljima u rješavanju raznih problema i služi za razmjenu iskustava i

¹⁸ Izvor: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (8.6.2022.)

informacija. Osim radionica za udomitelje, udruga organizira i radionice za djecu koja su u udomiteljskim obiteljima te naglašavaju i važnost davanja podrške djeci koja nakon završenog školovanja izlaze iz njihove nadležnosti i iz sustava socijalne skrbi. Također, svojim radom, udruga želi promovirati sustav udomiteljstva tako da što više novih obitelji otvore vrata svoga doma za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi¹⁹.

4.6.2. Udruga „Oaza“ Rovinj

Godine 1993. u Rovinju s radom započinje „Rad na pomaganju djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i ostale djece u potrebi“. Godine 2000. je i službeno osnovana udruga „Oaza“ . Udrugu je osnovala crkva kao neprofitnu organizaciju te ona danas djeluje na području cijele Istarske županije. Prvenstveni cilj udruge je pomoći djeci da odrastaju u dobroj obiteljskoj sredini umjesto u institucijama ili u vlastitim problematičnim obiteljima. Osim toga, udruga kao svoje glavne aktivnosti navodi i promoviranje podrške udomiteljskim obiteljima i udomiteljskoj djeci te promovirati i poticati udomljavanje na području Istarske županije, ali i na području cijele Republike Hrvatske. U udruzi je do sada bilo zbrinuto ukupno 117 djece. Od njih 117, 16 djece je posvojeno, 52 ih se vratilo u biološke obitelji nakon što se situaciji u obitelji popravila, 14 djece je prebačeno u institucije ili su preseljeni u druge obitelji, a devetero osoba je iz udruge izašlo kao punoljetne osobe. Udruga trenutno zbrinjava 31 dijete te pomaže troje bivših štíćenika u osamostaljenju. Osim na području Istarske županije, udruga funkcionira i na područjima Rijeke, Pakraca, Požege, Daruvara, Zagreba i Velike Gorice²⁰.

4.6.3. Udruga „Nada“ Ivanec

Udruga „Nada“ osnovana je 2005. godine u Ivancu u Varaždinskoj županiji. Udruga je osnovana u svrhu poboljšanja kvalitete života i rada udomiteljskih obitelji, ali i udomiteljske djece i udomiteljstva kao takvog. Udruga organizira brojne radionice i izlete, ali i projekte koji su financirani direktno iz Ministarstva i namijenjeni su

¹⁹ Više o Udruzi „DAMDOM“ Rijeka na mrežnoj stranici: <https://www.damdom.hr/o-nama> (15.6.2022.)

²⁰ Više o Udruzi „Oaza“ Rovinj na mrežnoj stranici: <https://oaza.hr/centar-oaza.html> (15.6.2022.)

promicanju potrebe novih udomiteljskih obitelji, a u svoje projekte često uključuju i ostale institucije kao što su vrtići i škole. Posebno za udomiteljsku djecu, udruga organizira radionice i edukacije za djecu te pomoć u učenju. Udruga „Nada“ nije jedina udruga za udomitelje na području Varaždinske županije²¹. U Gradu Varaždinu djeluje udruga „Zipka“.

4.6.4. Udruga „Toplo srce“ Velika Gorica

Udomiteljska udruga „Toplo srce“ osnovana je u Velikoj Gorici 2007. godine. Kao i svim ostalim udomiteljskim udrugama, cilj udruge „Toplo srce“ jest promovirati udomiteljstvo, da se poveća broj djece u udomiteljskim obiteljima, a smanji broj djece u institucijama kao što su Domovi za nezbrinutu djecu te da pruža podršku udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci. Udruga organizira razne radionice i izlete za svoje članove, a ova Udruga je poznata i po tome što je pokrenula nekoliko vrlo kvalitetnih projekata u svrhu promoviranja udomiteljstva i u svrhu pružanja pomoći udomiteljskim obiteljima. Neki od projekata koji su pokrenuti od strane ove udruge su: „Care@net - mreža podrške udomiteljskim obiteljima i udomiteljskoj djeci“ i „Pomozi mi danas za moje bolje sutra“²².

Ovo su samo neke od udruuga koje su osnovane u svrhu promoviranja udomiteljstva u svrhu povećanja broja udomiteljskih obitelji i pružanju pomoći i podrške već postojećim udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci na prostoru Republike Hrvatska. Osim nabrojanih i opisanih Udruga u ovom radu aktivno djeluju i sljedeće udomiteljske udruge²³:

- Udruga „Djeca i otoci“ Rakov potok (naselje u sastavu grada Samobora),
- Udruga udomitelja djece „Sretno dijete“ Zagreb,
- Udruga udomitelja djece „Dubrava“ Dubrava Vrbovečka,
- Humanitarna udruga „Nadomak sunca“ Oprtalj,
- „Zipka“ udruga udomitelja za djecu Varaždinske županije Varaždin,
- Udruga udomitelja djece i odraslih osoba „Bolji život“ Slatina,

²¹ Više o Udruzi „Nada“ Ivanec na mrežnoj stranici: <https://udruga-udomitelja-nada.hr/> (15.6.2022.)

²² Više o Udruzi „Toplo srce“ Velika Gorica na mrežnoj stranici: <https://udruga-udomitelja-nada.hr/> (15.6.2022.)

²³ Dostupno na: <https://www.damdom.hr/udruge> (15.6.2022.)

- Udruga udomitelja „Fenix“ Križevci,
- Udruga udomitelja Bjelovarsko-bilogorske županije „Novi dom“ Bjelovar i
- Udruga udomitelja Vukovarsko – srijemske županije „Zagrljaj“ Borovo.

Kao što je vidljivo iz prethodnog poglavlja, očito je da postoje udomiteljske udruge u svim regijama Republike Hrvatske, od Borova do Rovinja i od Varaždina do Splita, što je dokaz kako se udomiteljstvo razvija u pravcu njegova promicanja. Iako još uvijek ima prostora za napredak, ovo je pokazatelj aktivnog uključivanja pojedinog sloja društva u zaštitu djece bez roditeljske skrbi, ali i u pružanje podrške trenutnim udomiteljskim obiteljima.

5. METODOLOGIJA

5.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jest utvrditi pripremaju li učiteljski studiji buduće učitelje²⁴ na situacije susreta s djecom koja su udomljena i/ili posvojena. Ovime se ne želi kazati da su udomljena i posvojena djeca išta drugačija u odnosu na ostalu djecu, djecu koja žive u biološkim obiteljima. Činjenica je da su djeca koja su udomljena ili posvojena mogla proživjeti različite situacije koje su mogle ostaviti neizbrisiv trag na njima u tako ranoj dobi. Shodno tome, vrlo je važno da učitelji znaju kako postupati u takvim, mogućim situacijama. Pretpostavka istraživanja je da učiteljski studiji uče studente vrlo malo o situaciji udomljavanja i posvojenja, a kolegiji koji najviše govore o udomljavanju i posvojenju vrlo vjerojatno pripadaju području društvenih znanosti.

Cilj intervjua s udomiteljicom je prikupiti informacije o udomiteljstvu i posvojenju te analizirati osobno iskustvo udomiteljice u radu sa sustavom socijalne skrbi.

5.2. Zadaci istraživanja i hipoteze

Zadaci istraživanja su:

1. Utvrditi u kojoj mjeri učiteljski studiji na području cijele Republike Hrvatske pripremaju buduće učitelje na rad s posvojenom i udomljenom djecom.
2. Utvrditi u kojoj mjeri je osoba u ulozi udomiteljice zadovoljna sustavom udomljavanja u Hrvatskoj, iskustvom posvojenja udomljene djece te ispitati njezino osobno razmišljanje na temu posvojenja i udomljavanja.

Hipoteze istraživanja:

1. Na temelju analize IPN-ova (Izvedbenih planova nastave) utvrđuje se da učiteljski studiji u Republici Hrvatskoj nedovoljno pripremaju buduće učitelje za rad s posvojenom i udomljenom djecom.

²⁴ U radu se muški rod upotrebljava kao generički oblik.

2. Osoba koja udomljava zadovoljna je sustavom udomljavanja u Republici Hrvatskoj, svojim iskustvom te ima pozitivno mišljenje o posvojenju i udomljavanju.

5.3. Uzorak istraživanja

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje s ciljem pronalaska podataka o tome koliko učiteljski studiji u Republici Hrvatskoj pripremaju studente, buduće učitelje, na rad s posvojenom i udomljenom djecom. Gotovo je sigurno da će se netko od sadašnjih studenata u svom budućem radu u školi susresti sa slučajevima posvojenja i udomljavanja. Također, u radu će biti prikazan intervju s jednom licenciranom udomiteljicom u svrhu prikupljanja podataka o njenim iskustvima s udomljavanjem, ali i posvojenjem.

Danas u Republici Hrvatskoj djeluje ukupno deset učiteljskih studija na sedam sveučilišta i tri odsjeka. Provjereni su IPN-ovi svih učiteljskih studija u Republici Hrvatskoj. Učiteljski studij se može upisati i studirati na sveučilištima u sljedećim gradovima²⁵:

- Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku – Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
- Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
- Rijeka: Sveučilište u Rijeci – Učiteljski fakultet,
- Slavonski Brod: Sveučilište u Slavonskom Brodu – Odjel za društvene i humanističke znanosti,
- Split: Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet,
- Zadar: Sveučilište u Zadru – Odjel za izobrazbu učitelja i
- Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet.

Sveučilište u Zagrebu sadrži i odsjek za učiteljski studij u Čakovcu i Petrinji, dok Sveučilište u Zadru ima jurisdikciju nad Odsjekom za učiteljski studij u Gospiću. Na

²⁵ Izvor: <https://www.postani-student.hr/Ucilista/Nositelji.aspx> (19.6.2022.)

Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, učiteljski studij se, osim na hrvatskom jeziku, može pohađati i na talijanskom jeziku.

5.4. Instrument

Za dobivanje informacija korišteni su Izvedbeni planovi nastave kolegija svakog učiteljskog studija u Hrvatskoj. Izvedbeni plan nastave (IPN) ili silabus je službeni dokument koji je javno objavljen na mrežnim stranicama svakog Sveučilišta u Hrvatskoj te su ga se dužni pridržavati i studenti/studentice i sveučilišni profesori. U njemu se nalaze podaci o svakom nastavnom kolegiju (naziv kolegija, nositelj/nositeljica kolegija te suradnik/suradnica, broj sati, broj ECTS bodova, ciljevi kolegija, obveze studenata, obavezna i izborna literatura, ishodi učenja i nastavni sadržaj kolegija uz još neke informacije). Za istraživanje u ovome radu kreirana je matrica na temelju koje se provela kvalitativna analiza sadržaja IPN-ova.

Također, pripremljena su pitanja za intervju: ukupno 17 pitanja otvorenog tipa.

5.5. Postupak istraživanja

Kako bi bilo moguće realizirati istraživanje, analizirano je sveukupno 887 IPN-ova kolegija na učiteljskim studijima na području cijele Republike Hrvatske. Svi se IPN-ovi nalaze na mrežnim stranicama fakulteta te su bili lako dostupni.

Također, održan je intervju s osobom koja se bavi udomiteljstvom. Ta osoba unazad nekoliko godina udomljava djecu bez adekvatne skrbi bioloških roditelja u svome domu. Udomiteljica je rođena 1976. godine te živi u kući s obitelji, sa suprugom i svoje troje biološke djece. Udomiteljica je licencu za udomljavanje dobila 2014. godine i do sada je u njezinoj udomiteljskoj obitelji obitavalo sveukupno sedmero udomiteljske djece. Zbog zaštite privatnosti identitet udomiteljice se neće otkrivati. Intervju je realiziran u obiteljskom domu udomiteljice dana 17. lipnja 2022. godine.

5.6. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja prikazani su tablično (Tablica 1.). Zbog zaštite privatnosti i povjerljivosti informacija imena gradova neće se prikazivati. Umjesto imena gradova, napisani su brojevi, svaki broj predstavlja određeni grad (Grad 1, Grad 2...). Ne postoji određeni raspored kojim će rezultati biti prikazani (veličina grada, abecedni red, starost sveučilišta...), raspored prikazivanja rezultata je nasumičan.

Tablice se sastoje od ukupno dva stupca i sedam redaka. U prvom stupcu upisana su područja kojima pripadaju kolegiji s učiteljskih studija, npr. u područje prirodnih znanosti podrazumijevaju se svi kolegiji povezani s matematikom i prirodoslovni predmeti (npr. priroda i društvo), u područje društvenih znanosti pripadaju kolegiji kao što su pedagogija, sociologija i psihologija, a u kategoriju jezici podrazumijevaju se svi jezični kolegiji kao što su hrvatski, engleski i njemački jezik. U drugom stupcu upisano je *spominje se* ukoliko bilo koji kolegij u pojedinoj znanstvenoj disciplini iz prvog stupca u svom IPN-u spominje posvojenje i udomljavanje. Ukoliko niti jedan kolegij ne spominje posvojenje u svom IPN-u u pojedinoj znanstvenoj disciplini upisano je *ne spominje se*.

Tablica 1. Prisutnost teme posvojenja i udomljavanja u IPN-ovima kolegija

	Posvojenje i udomljavanje – rezultati istraživanja						
	Grad 1	Grad 2	Grad 3	Grad 4	Grad 5	Grad 6	Grad 7
Prirodne znanosti	- ne spominje se						
Tehničke i informatičke znanosti							
Društvene znanosti	- spominje se						
Umjetničko područje	- ne spominje se						
Humanističke znanosti							
Jezici							

6. UDOMITELJSTVO IZ PRVE RUKE – INTERVJU S UDOMITELJICOM

1. Kada ste se počeli baviti udomiteljstvom?

Udomiteljstvom sam se službeno počela baviti 2015. godine. Godinu ranije, početkom 2014. godine, u obližnji centar za socijalnu skrb sam predala zahtjev za pokretanje postupka o udomljavanju djece bez roditeljske skrbi.

2. Kako je tekao proces dobivanja licence? Jeste li naišli na prepreke tijekom procesa?

Sam proces dobivanja licence je tekao relativno lako. Zahtjev sam predala početkom veljače 2014. godine, a cijeli proces je kompletno završio krajem studenog iste godine. Tijekom procesa dobivanja licence za udomiteljstvo socijalna radnica, psiholog i ostalo stručno osoblje centra za socijalnu skrb je nekoliko puta dolazilo u moju obiteljsku kuću kako bi provjerili jesu li svi kriteriji zadovoljeni. Bilo je slučajeva koji su se trebali popraviti. Konkretno, naša obiteljska kuća je katnica te ima dva balkona, a na balkonima nije bilo zaštitne ograde. Uvjet koji smo morali ispuniti je bio da se postavi zaštitna ograda na oba balkona, iako je spavaća soba i prostor gdje bi buduća udomljena djeca spavala bila smještena u prizemlju kuće.

Osim posjeta stručnog osoblja našem domu, suprug i ja smo išli na razgovore u centar za socijalnu skrb gdje smo, osim razgovora, rješavali i testove osobnosti.

3. Kako ste se odlučili baviti udomiteljstvom?

Udomiteljstvom sam se počela baviti nakon dužeg razmišljanja i razgovora o tome sa svojim ukućanima. Sama ideja za udomljavanje djece mi je došla od moje svekrve. Moja svekrva se bavila udomiteljstvom od 1981. godine do 1995. godine. U tom periodu svekrva je udomila troje djece, svo troje je k njoj došlo u trenutku prije nego što su krenuli u osnovnu školu te su kod nje završili školovanje i otišli u život kao ostvareni ljudi. Poslije 1995. godine svekrva se prestala baviti udomiteljstvom zbog godina, ali i drugi obiteljskih situacija zbog kojih je osjećala da više ne bi mogla pružati adekvatnu brigu udomljenoj djeci.

Godine 2003. sam rodila treće dijete te se nakon njegova rođenja zbog obiteljskih obaveza više nisam vraćala na posao. Neposredno nakon što je i moje treće dijete krenulo u osnovnu školu, 2010. godine, svekrva me dugo nagovarala da krenem u svijet udomiteljstva. Također, u okolici u kojoj živim postoji nekoliko obitelji koje se bave udomiteljstvom te su mi i oni preporučili da krenem u taj proces jer prema njihovom mišljenju imam sve potrebne elemente za udomitelja.

4. Kako su vaši ukućani reagirali na odluku da postanete udomiteljica?

Nakon što sam sama dobro promislila o svemu i konačno se odlučila krenuti u postupak udomljavanja, sjela sam zajedno sa svim svojim ukućanima kako bi zajedno porazgovarali o tome. Moj suprug se odmah složio s time i moje dvoje mlađe djece je bilo oduševljeno tom odlukom. Najstarije dijete je na početku bilo protiv toga i nije mu se svidjela ideja, no na kraju je i on pristao.

5. Kada su prva djeca došla u vašu obitelj? Opišite malo to vrijeme.

Licencu za udomiteljstvu sam dobila krajem studenoga 2014. godine, a već početkom prosinca me nazvala socijalna radnica iz centra za socijalnu skrb te mi je rekla kako imaju potencijalne štice koje bi smjestili u moju obitelj. Radilo se o dvije djevojčice, sestre u dobi od šest i sedam godina života. Te djevojčice su skoro od rođenja bile u sustavu socijalne skrbi, oduzete su biološkim roditeljima zbog zanemarivanja kada je mlađa sestra imala samo dvije godine, a starija tri godine. Nakon što ih je centar za socijalnu skrb oduzeo biološkim roditeljima, smjestili su ih u Dom za nezbrinutu djecu, a brzo nakon toga premještene su u prvu udomiteljsku obitelj gdje su provele tri godine. Prva udomiteljica je odustala od udomljavanja iz osobnih razloga te ih je centar tada odlučio smjestiti u moju obitelj. Prije konačnog preseljenja, bivša udomiteljica je tri puta posjetila našu obitelj kako bi se djevojčice upoznale s nama. Službeno, djevojčice su došle u moju udomiteljsku obitelj početkom siječnja 2015. godine. One su oduzete biološkim roditeljima radi zanemarivanja, a zbog situacije u toj obitelji, koja se nikako nije popravljala, biološki roditelji su u potpunosti izgubili pravo na skrb nad djevojčicama te su one bile u

sustavu za posvojenje. U mojoj obitelji su ostale sve do studenog 2015. kada su posvojene.

6. Kako su se djevojčice uklopile u vašu obitelj i kako ste reagirali kada ste čuli da su se pojavili potencijalni posvojitelji?

Djevojčice su se vrlo brzo i jako dobro uklopile u našu obitelj. Zaista nismo imali nikakvih problema s njima. Budući da su bile u sustavu posvojenja nakon što su došle k nama, centar više nije dozvoljavao kontakt s biološkim roditeljima, iako su djevojčice održavale kontakt s biološkom majkom dok su bile u udomiteljstvu kod prve udomiteljice. Iako smo svi bili svjesni da postoji mogućnost da budu posvojene i da odu iz naše obitelji, svi smo se nadali da do toga neće doći. Ipak, to se dogodilo, sredinom rujna. Iz centra su ponovo nazvali i rekli da su pronašli potencijalne posvojitelje za naše djevojčice. U prvi trenutak, to je bio šok za sve, i za mene i moje ukućane, ali i za naše djevojčice, koje su, kada su čule da možda budu (opet) mijenjale adresu stanovanja, počele plakati. Već idućeg tjedna potencijalni posvojitelji su došli u naš dom kako bi se upoznali s našim djevojčicama, a nakon toga su došli još nekoliko puta i nekoliko puta su vodili djevojčice u svoj dom u Zagrebu. Proces posvojenja je završio početkom studenog kada su i službeno otišle u svoju novu obitelj.

7. Imate li još uvijek kontakt s tim djevojčicama i njihovim roditeljima?

Imam. U redovitom sam kontaktu s njihovim roditeljima te nam obavezno jednom godišnje dođu u posjet. Također, djevojčice još nikada nisu zaboravile nazvati za moj rođendan i rođendan moga muža i djece. Koliko god je bilo teško kada su odlazile i koliko god nam je svima skupa bilo žao, danas smatram da je to najbolja stvar koja se mogla dogoditi našim djevojčicama. Dobile su priliku za novi, bolji život s roditeljima koji ih zaista vole i koji će im osigurati sigurnu budućnost, a to je najvažnije od svega.

8. Kada ste ponovo dobili djecu bez roditeljske skrbi u vašem domu?

Nakon odlaska djevojčica u novu obitelj, u moju obitelj je došlo troje djece, sestra i dva brata u travnju 2016. godine. Spomenula bih samo da je za božićne praznike 2015. godine u moju obitelj došla djevojka od 16 godina, štićenica Doma za nezbrinutu djecu. U dogovoru s mojim matičnim centrom za socijalnu skrb i institucijom u kojoj je ta djevojka bila smještena, došla je samo za praznike, kako bi ih provela u obiteljskoj atmosferi.

9. Koliko udomljene djece je trenutno u vašoj obitelji?

U mojoj obitelji se trenutno nalazi petero udomljene djece. Dva brata i sestra su u mojoj obitelji još od 2016. godine i tako će najvjerojatnije ostati i u budućnosti. Naime, njihovi biološki roditelji nisu izgubili pravo na skrb nad njima u potpunosti te djeca imaju redoviti kontakt s njima. Centar za socijalnu skrb i Sud su odredili da djeca idu k roditeljima svaki treći vikend u mjesecu i svaki drugi državni praznik. Iako roditelji nisu izgubili pravo na skrb realne šanse da će se djeca vratiti k njima su gotovo nikakve. Roditelji nevoljko surađuju s centrom, često izazivaju probleme i ne ispunjavaju određene uvjete koji su stavljeni pred njih ukoliko žele djecu da se vrate doma.

Od siječnja 2022. godine po hitnom postupku u moju obitelj su stigla još dva dječaka na privremeni smještaj. Udomiteljica kod koje su bili ranije je odlučila prestati se baviti udomiteljstvom te je centar dječake smjestio kod nas. Njih dvojica, inače nisu braća, ali su zajedno došli k prvoj udomiteljici kao djeca te ih centar nije želio rastavljati. Centar je imao namjeru smjestiti ih kod nas samo privremeno, no dječaci su se savršeno uklopili i centar je odlučio da mogu ostati u našoj obitelji.

10. Spomenuli ste roditelje djece koji ne ispunjavaju obveze koje im je centar zadao, kažite kakva je vaša suradnja s roditeljima?

Suradnja s roditeljima troje djece koja su kod mene još od 2016. godine je veoma složena i jako kompleksna. Djeca su roditeljima oduzeta zbog nasilja u obitelji. Nakon što je majka prijavila oca za sve moguće vrste nasilja, policija je došla, pokupila nju i djecu te ih je smjestila u Sigurnu kuću daleko od njihova mjesta stanovanja. U

trenutku kada je trebao krenuti sud zbog nasilja u obitelji, majka je povukla sve optužbe i odlučila se vratiti ocu. Već idućeg dana, socijalna služba je došla i oduzela djecu. Roditelji odbijaju svaki vid suradnje i pomoći te za sve svoje nedaće i probleme okrivljavaju mene, centar, sud i policiju. Zaista, premalo je vremena da opišem što se sve događalo s njima u zadnjih šest godina. Trenutno, moja komunikacija s njima se odvija samo kada je to zaista nužno, kada se dogovaramo za vikende kada djeca idu doma i slično. Najgori je bio jedan period od prije tri godine kada je centar zabranio da djeca idu k njima doma te su se mogli čuti s njima dvaput na tjedan preko telefona, srijedom i subotom. U tom periodu otac je verbalno prijetio socijalnoj radnici u centru nakon čega je dobio zabranu prilaska instituciji i socijalnoj radnici. Danas je situacija ipak nešto mirnija, ali daleko je od idealne.

S druge strane, suradnja s roditeljima dvaju dječaka je izvrsna. Prvi dječak (sedam godina) je došao pod sustav socijalne skrbi jer je otac došao u centar i rekao kako nema mogućnosti uzdržavati dijete nakon što ga je žena ostavila. Otac dječaka živi blizu nas i maksimalno surađuje sa svima, i sa mnom i s centrom te se lako dogovorimo oko svega. Majka dječaka živi u drugom kraju Hrvatske, ali redovito pita kako je dijete. Iako je komunikacija s oba roditelja korektna, šanse da će se dijete vratiti jednom od bioloških roditelja je vrlo mala, barem u skorijoj budućnosti.

Drugi dječak, ujedno i najmlađi član kućanstva (šest godina), oduzet je majci zbog zanemarivanja. Njegova majka je bila izuzetno mlada kada ga je rodila. Nije bila spremna biti majkom, nije imala ničiju podršku, a ujedno je ostala i samohrana majka gotovo odmah te je zapostavila dijete i nije vodila adekvatnu brigu o njemu. U razgovoru s prvom udomiteljicom, rekla mi je kako ima jako lošu komunikaciju s ovom majkom te da majka uopće ne želi surađivati. Ja s ovom majkom imam jako dobru komunikaciju. Majka jako brine za dijete i ispunjava sve uvjete koje je centar stavio pred nju. Štoviše, gotovo je sto posto sigurno da se dijete već pred kraj ove godine (2022. godine) vraća biološkoj majci. Dok neki roditelji nisu uspjeli ispuniti niti jedan jedini uvjet za šest godina, neki su uspjeli ispuniti gotovo sve u samo šest mjeseci.

11. Jeste li ikada udomili dijete s poteškoćama u razvoju?

Da, trenutno najstarije udomljeno dijete, djevojčica od 14 godina je dijete s posebnim potrebama.

12. Imate li problema s njom? Kako postupate s njom?

Ona traži malo više pažnje od ostale djece i maksimalno pokušavamo zadovoljiti sve njezine potrebe.

13. Jeste li ikada požalili što ste otvorili vrata svoga doma za udomiteljsku djecu?

Ne, nisam. Naravno, uvijek ima boljih i lošijih dana kao u svemu u životu, ali nikada nisam požalila što sam ušla u svijet udomiteljstva.

14. Kakva je Vaša suradnja s centrom za socijalnu skrb?

Suradnja s mojim matičnim centrom za socijalnu skrb je jako dobra. Ukoliko imam neki problem i/ili pitanje bez problema im se mogu javiti i potražiti pomoć. Također, stručno osoblje centra mene zove, pita za djecu te dolaze i u posjete da vide situaciju u kući. Ipak, imala sam neugodnih iskustava s jednim matičnim centrom djece koja su kod smještena kod mene. Komunikacija s tim centrom je bila dosta loša, točnije komunikacija sa socijalnom radnicom, od nje nisam dobivala nikakve informacije koje su mi bile potrebne vezane uz djecu, kao što je na primjer, rješenje o komunikaciji s biološkim roditeljima (kada i na koji način će se ona odvijati). Svaki put kada bi suradnja s njima zakazala, uskočio bi moj matični centar te bi zajedno pronašli neko rješenje. Danas se socijalna radnica za slučaj moje djece u tom centru promijenila, ali svejedno, komunikacija s tim centrom nije na onoj razini na kojoj bi trebala biti. Komunikacija s ostalim centrima je bila dosta dobra.

15. S koliko centara za socijalnu skrb ste imali komunikaciju?

Do sada sam imala komunikaciju s ukupno sedam različitih centara socijalne skrbi iz raznih krajeva Hrvatske. Komunikacija sa svim centrima je bila drugačija, ali uglavnom sa svima je bila relativno dobra i bez problema.

16. Što Vas potiče na nastavljanje bavljenja udomiteljstvom?

Ljubav. Ljubav je jedini pokretač u udomiteljstvu. Želja da djetetu date ono što većina ljudi shvaća zdravo za gotovo. Vjerujem da postoji mnogo ljudi koji nisu svjesni, baš kao što ni ja nisam bila, što sve djeca proživljavaju u obiteljima koje ne funkcioniraju onako kako bi trebale da se dijete kasnije razvije u zdravu i odraslu osobu.

17. Biste li udomiteljstvo preporučili drugim obiteljima?

Svakako bih preporučila obiteljima koje misle da su spremne za udomljavanje da udome djecu bez roditeljske skrbi, to jest da se počnu time baviti. Ovaj posao, nije običan posao, to je način života koji nije jednostavan, ali vrijedi svake sekunde. Kada god bude teško, sjetim se da su ta djeca moja odgovornost, a moja su odgovornost zato jer im netko drugi nije dao ono što im je bilo potrebno. Budući da sama imam troje djece kojima sam se trudila pružiti sve što sam mogla i što im je bilo potrebno, teško mi je kad se sjetim da u svijetu ima djece koja ne dobivaju ni ono najosnovnije. Zato, preporučila bih udomiteljstvo svakoj onoj osobi i svakoj onoj obitelji koja je spremna dati dio sebe da usreći nekoliko malenih duša.

7. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

7.1. Analiza istraživanja IPN-ova

Nakon analize svih IPN-ova i objedinjavanja podataka za svaki učiteljski studij posebno, rezultati su prikazi u tablici (Tablica 1.). Učiteljski studiji na fakultetima u cijeloj Republici Hrvatskoj uče svoje studente veoma malo o postupcima posvojenja i udomljavanja. Od ukupno 887 pregledanih IPN-ova, u njih 20 postoje tek naznake o pripremanju studenata kao budućih učitelja na rad s djecom koja su udomljena ili posvojena kako bi bili podrška udomiteljima i roditeljima svojih učenika. Neki od kolegija u kojima ima naznaka o posvojenju i udomljavanju su: Obiteljska pedagogija, Školska pedagogija, Razvojna psihologija, Psihologija djetinjstva, Pedagogija djece s posebnim potrebama i Psihologija obrazovanja. Konkretno, teme u kojima bi se najviše trebalo govoriti o posvojenju i udomljavanju su: „Djeca bez roditeljske skrbi“ i „Alternativna skrb za djecu bez skrbi roditelja“. Već u samim naslovima ovih tema uočljivo je da će se govoriti o sustavima socijalne zaštite budući da je naglašeno – bez roditeljske skrbi i alternativna skrb. Kao što je već ranije navedeno u radu, alternativna skrb za djecu bez roditeljske skrbi podrazumijeva udomiteljstvo ili posvojenje ukoliko je dijete u potpunosti oduzeto biološkim roditeljima.

Činjenica je, dakle, da se na fakultetima jako malo uči o udomljavanju i posvojenju te ne čudi činjenica da veliki postotak ljudi u hrvatskom društvu posvojenje i udomljavanje smatra istom razinom socijalne skrbi. Upravo iz tog razloga, fakulteti bi trebali učiti svoje studente o različitim načinima alternativne skrbi kako bi i oni, budući učitelji, mogli pokrenuti priču o alternativnoj skrbi za djecu bez roditeljske skrbi u društvu te pomoći posvojenoj i/ili udomljenoj djeci.

Na početku istraživanja bila je postavljena hipoteza vezana uz kvalitativnu analizu sadržaja IPN-ova. Hipoteza je glasila: Na temelju analize IPN-ova utvrđuje se da učiteljski studiji u Republici Hrvatskoj nedovoljno pripremaju buduće učitelje za rad s posvojenom i udomljenom djecom. Zaključuje se da je hipoteza potvrđena te da pojmovi koji se obrađuju u samo nekim kolegijima iz područja Društvenih znanosti nisu dovoljni za razvijanje kompetencija za rad s djecom iz područja posvojenja i udomljavanja.

7.2. Analiza intervjua

Udomiteljica je licencu dobila krajem 2014. godine te je od siječnja 2015. godine do danas udomila sedmero djece. U razgovoru s udomiteljicom doznali smo, osim broja udomljene djece, njezinu suradnju s biološkim roditeljima udomljene djece, kako se ona odlučila na udomljenje i reakciju njenih ukućana na prijedlog da se počne baviti udomiteljstvom. Od udomiteljice smo saznali kako je tekao sam proces dobivanja licence da postane udomiteljica, neke od zahtjeva koje je trebala ispuniti te kada su djeca počela dolaziti u njezinu obitelj i s kojim razlogom su došli. Iz razgovora smo saznali da je udomiteljica uglavnom zadovoljna radom socijalnih službi u Hrvatskoj, s obzirom na to da je ostvarila komunikaciju i suradnju s nekoliko centara iz različitih područja Republike Hrvatske. Druga hipoteza je glasila: Osoba koja udomljava zadovoljna je sustavom udomljavanja u Republici Hrvatskoj, svojim iskustvom te ima pozitivno mišljenje o posvojenju i udomljavanju. Na temelju rezultata intervjua može se zaključiti da se druga hipoteza djelomično potvrđuje jer je udomiteljica ukazala na činjenicu da je imala loših iskustava s radom pojedinim institucijama, točnije zaposlenim stručnim osobljem.

8. ZAKLJUČAK

Udomiteljstvo je oblik socijalne skrbi za dijete koje je oduzeto biološkim roditeljima i dano je u udomiteljsku obitelj. Udomiteljska obitelj ima zadaću zadovoljiti sve djetetove potrebe, hraniti ga, oblačiti, obrazovati ga i odgajati ga. Cilj udomiteljstva je pružiti djeci koja su oduzeta biološkim roditeljima iz bilo kojeg razloga topao, miran obiteljski dom pun razumijevanja i ljubavi.

Postupak oduzimanja djeteta biološkim roditeljima i smještanje djeteta u udomiteljsku obitelj provode centri za socijalnu skrb. Cijelo vrijeme dok je dijete u udomiteljskoj obitelji, centar za socijalnu skrb ima uvid u djetetov suživot u udomiteljskoj obitelji. Da netko postane udomitelj, potrebno je proći postupak za dobivanje udomiteljske licence. Postupak može dugo potrajati, a njegova svrha je uvjeriti se da su potencijalni udomitelj i njegova obitelji dovoljno adekvatni za brigu o djetetu ili djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Za svoj rad i brigu oko udomljenog djeteta, udomitelj dobiva financijsku podršku koja se financira direktno iz državnog proračuna Republike Hrvatske.

Udomljavanje predstavlja samo privremeni smještaj za dijete bez roditeljske skrbi; udomljeno dijete može biti vraćeno u biološku obitelj, a period dok se čeka da biološka obitelj ispuni sve preduvjete za dobivanje djeteta nazad u obitelj, dijete provodi kod udomitelja. Ukoliko biološki roditelji u potpunosti izgube skrb nad svojim djetetom, dijete u udomiteljskoj obitelji čeka potencijalne posvojitelje. Ostanak djeteta u udomiteljskoj obitelji ovisi o svakoj situaciji individualno, ono može ostati jedan dan, tjedan dana, šest mjeseci, pet godina, a može ostati sve do dvadeset i šeste godine života kada je prema Zakonu o udomiteljstvu zadnja moguća granica ostajanja u sustavu socijalne skrbi. Udomljavanje kao alternativan način skrbi o djeci bez roditeljske skrbi je relativno dobro razvijen u Hrvatskoj, iako još uvijek ima ogromnog mjesta za napredak. U institucijama još uvijek ima više djece nego što ima udomitelja.

Ako se pogleda po regijama kako je razvijen sustav udomljavanja jasno je vidljivo kako je u kontinentalnoj Hrvatskoj ono mnogo bolje razvijeno (posebice na području Varaždinske županije, Zagrebačke županije i Grada Zagreba) nego u primorskoj Hrvatskoj. U vijestima i na portalima se može pročitati kako neke primorske županije

(u Dalmaciji) opravdaju mali broj udomiteljskih obitelji činjenicom da na njihovom području potrebe za udomljavanjem djece nisu velike²⁶.

Problem nedostatka udomiteljskih obitelji najviše muči Zapadnu Hrvatsku, konkretnije Istarsku županiju, a ni stanje u susjednoj Primorsko-goranskoj županiji nije mnogo bolje. U Istarskoj županiji je zaista mali broj udomiteljskih obitelji. Taj broj je uzet kao veliki problem te se održavaju tribine na kojima se promovira udomljavanje djece. Hrvatska ima još dugi put pred sobom, u kontekstu društva; Zakoni već postoje, da se po pitanju kvalitete socijalne skrbi dostignu države kao što su Australija, Kanada i skandinavske države, države s najboljim sustavima socijalne skrbi na svijetu.

Posvojenje je oblik socijalne skrbi u kojoj se stvara trajni odnos posvojitelja – roditelja i djeteta. Posvojitelji posvajaju dijete koje je u potpunosti oduzeto biološkim roditeljima te ne postoji nikakva šansa da se dijete ikada vrati u obitelj kod svojih bioloških roditelja. Samim time, za razliku od udomljavanja, posvojenjem se zasniva trajni, neraskidiv odnos djeteta i posvojitelja. Nakon što dijete uđe u posvojiteljsku obitelj, dijete se u potpunosti integrira u obitelj te posvojitelji – roditelji tretiraju dijete kao da je njihovo biološku, što pravno gledano postupkom posvojenja ono zaista i postaje.

Kao što je već navedeno u radu, postupci udomljavanja i posvojenja su u svijetu, ali i u Hrvatskoj poznati još od prvih civilizacija, a opstali su sve do danas iako se sama osnova, struktura i postupak udomljavanja i posvojenja mijenjala kroz povijest. Postupak posvojenja je danas u Hrvatskoj ipak nešto poznatiji od udomljavanja. Gotovo sigurno bi mnogi ljudi znali reći osnovnu definiciju posvojenja i krajnji ishod posvojenja. S druge strane, to se baš i ne može reći za postupak udomljavanja. Ovaj rad je nastao upravo zato da što je moguće bolje prikaže oba postupka socijalne skrbi, da se oni razjasne i da se uvidi ogromna razlika između posvojenja i udomljavanja.

Budući da je biološka majka autora ovog pisanog rada i sama udomiteljica, autor rada je na svoje oči vidio nekoliko različitih situacija kada su djeca na vrijeme odvojena iz disfunkcionalnih obitelji i kada su smještena u bolje, funkcionalno okruženje. Ako se uzme u obzir i činjenica da na užem području autorova prebivališta

²⁶ Izvor: <https://www.civilnodrustvo.hr/udomiteljstvo-u-republici-hrvatskoj/> (22.6.2022.)

ima nekoliko udomiteljskih obitelji s različitim pričama o dolasku djece u njihovu obitelj, može se reći da je sustav obavio posao na vrijeme. Nažalost, u Hrvatskoj postoji i nekoliko slučajeva kada je sustav jako zakazao i gdje su posljedice njegove tromosti i sporosti bile kobne. Vjerojatno najpoznatiji i najmučniji slučaj kada je sustav ozbiljno zakazao je 2019. godina kada je otac četvero djece na Pagu djecu pobacao s balkona. Obitelj je bila pod nadzorom Centra za socijalnu skrb u Zadru s Podružnicom u Gradu Pagu te slobodno možemo reći kako je ovo moglo biti spriječeno i nema opravdanja zašto se nije spriječilo.

Imajući u vidu sve navedene činjenice o udomljavanju i posvojenju kao dokazano najboljim sustavima socijalne skrbi za djecu koja su oduzeta biološkim roditeljima na nama ostaje da pokušamo promovirati oba postupka i uvjeriti što je moguće veći broj obitelji koje su i po normativnoj osnovi Republike Hrvatske i pravilnicima o udomljavanju i posvojenju kompetentne obavljati jedan od ovih postupaka, ovisno o situaciji.

Također, kao budući učitelj(i) u sustavu odgoja i obrazovanja zajedno sa svojim (budućim) kolegama trebam(o) raditi na svijesti ne samo o postupcima udomljavanja i posvojenja kao takvima, već na osvješćivanju o važnosti tih postupaka. Učitelji su često u situaciji kada trebaju komunicirati s djetetom koje je posvojeno/udomljeno, a netko tko nije upoznat s takvom situacijom vjerojatno neće znati kako se postaviti prema takvom djetetu. Na temelju istraživanja u ovome radu može se zaključiti i dati preporuku da se u IPN-ove uvrste teme i ishodi učenja kojima bi studenti – budući učitelji bili kompetentniji za odgoj i obrazovanje posvojene i udomljene djece.

POPIS LITERATURE

1. Alinčić, M. Hrabar, D. i Korać, A. (2006). *Uvod u obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine d.d.
2. Čičak, I., Laklija, M. (2018). Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(5), 27-54.
3. Hrabar, D. i Korać, A. (2003). *Obiteljsko pravo s matičarstvom*. Zagreb: Narodne novine d.d.
4. Ivković, Đ. i Žižak, A. (2010). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj: analiza stanja i prijedlog smjernica*, Zagreb: UNICEF Ured za Hrvatsku
5. Kletečki Radović, M., Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza iskustva udomitelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 67-88.
6. Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309.
7. Patrčević, S., Ernečić, M. (2020). Razvoj djece u istospolnim obiteljima—činjenice, predrasude i uloga društva. *Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work*, 27(3), 563-590.
8. Rosić, V., Zloković, J., (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
9. Sabolić, T., Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon: postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis*, 5(1), 6-42.
10. Savanović, N. (2010). Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(2), 223-239.

Mrežne stranice

1. Obiteljski zakon.

Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (pregledano: 30.5.2022.)

2. Zakon o socijalnoj skrbi.

Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> (pregledano: 1.6.2022.)

3. Zakon o udomiteljstvu.

Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu> (pregledano: 8.6.2022.)

4. Pravilnik o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva.

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_46_904.html (pregledano: 12.6.2022.)

5. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku . Dostupno na: <http://www.unios.hr/> (pregledano 20.5.2022.)

6. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://www.unipu.hr/> (pregledano 20.5.2022.)

7. Sveučilište u Rijeci. Dostupno na: <https://uniri.hr/> (pregledano 21.5.2022.)

8. Sveučilište u Slavonskom Brodu. Dostupno na: <https://www.unisb.hr/> (pregledano 21.5.2022.)

9. Sveučilište u Splitu. Dostupno na: <https://www.unist.hr/> (pregledano 23.5.2022.)

10. Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://www.unizd.hr/> (pregledano 24.5.2022.)

11. Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.unizg.hr/> (pregledano 27.5.2022.)

12. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.

Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/> (pregledano: 2.6.2022.)

13. <obitelj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.> Pristupljeno 20.5.2022.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44557>

14. <posvojenje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.> Pristupljeno 30.5.2022.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49718>

15. Adopta.hr.

Dostupno na: <https://adopta.hr/potencijalni-posvojitelji/postupak-posvojenja.html>
(pregledano: 4.6.2022.)

16. Postani student.

Dostupno na: <https://www.postani-student.hr/Ucilista/Nositelji.aspx> (pregledano: 19.6.2022.)

17. Sustav socijalne skrbi.

Dostupno na: <https://gov.hr/hr/sustav-socijalne-skrbi/248> (pregledano: 1.6.2022.)

18. Centar za socijalnu skrb Zagreb.

Dostupno na: <https://www.czss-zagreb.hr/> (pregledano: 2.6.2022.)

SAŽETAK

Sustavi posvojenja i udomljavanja imaju važnu ulogu u društvu kako bi se djeci bez adekvatne brige od strane bioloških roditelja osigurala skrb u obiteljskom okruženju. Uvidom u dokumente državnih institucija nadležnog ministarstva vidi se tendencija rasta zainteresiranosti za udomljavanje djece bez roditeljske skrbi. No udomiteljstvo je u Hrvatskoj neujednačeno razvijeno. U nekim dijelovima Hrvatske udomiteljstvo je dosta dobro razvijeno dok je u drugim dijelovima jako loše razvijeno i generalno gledano Hrvatska još uvijek nije u kategoriji sa zemljama gdje je cijeli sustav socijalne zaštite izvrsno razvijen, kategorija u kojoj nastoji biti. Primarna svrha ovoga rada bila je dokazati kako udomiteljstvo i posvojenje nisu istoznačnice te da su to dva odvojena sustava socijalne skrbi. Za potrebe rada provedeno je istraživanje o tome kako učiteljski studiji u Hrvatskoj pripremaju buduće učitelje za rad s posvojenjem i udomiteljstvom te je proveden i intervju s jednom udomiteljicom u svrhu prikupljanja informacija o samom sustavu iz prve ruke. Rezultati istraživanja su pokazali da učiteljski studiji na području Republike Hrvatske gotovo uopće ne pripremaju svoje studente za rad sa sustavom udomljavanja i posvojenja, a kroz intervju su prikupljeni podaci o osobnim iskustvima i stajalištima s gledišta jedne udomiteljice o samom sustavu. Dobivenim informacijama iz intervjuja može se zaključiti da sustav postoji i relativno dobro funkcionira, ali i da postoje potrebe za njegovu daljnje unaprjeđivanje i razvijanje.

Ključni pojmovi: udomiteljstvo, posvojenje, obitelj, udomiteljska obitelj, sustav socijalne skrbi, dijete

ABSTRACT

Adoption and fostering systems play an important role in society in order to provide care in a family environment to children without adequate care from their biological parents. Documents of the state institutions of the competent ministry show a growing trend of interest in adopting children without parental care. However, foster care is unevenly developed in Croatia. In some parts of Croatia, foster care is quite well developed, while in other parts it is very poorly developed, and in general, Croatia is still not in the category of countries where the entire social protection system is excellently developed, a category in which it strives to be. The primary purpose of this work was to prove that foster care and adoption are not synonymous and that they are two separate social welfare systems. For the purposes of the work, research was conducted on how teacher studies in Croatia prepare future teachers for work with adoption and foster care, and an interview with one foster mother was also conducted in order to gather information about the system itself. The results of the research showed that teacher studies in the Republic of Croatia hardly prepare their students for work with the fostering and adoption system, and through an interview data were collected on personal experiences and viewpoints of one foster mother about the system itself. Based on the information obtained from the interviews, it can be concluded that the system exists and functions relatively well, but also that there are needs for its further improvement and development.

Keywords: foster care, adoption, family, foster family, social welfare system, child